Franz Delitzsch

En dag i Kapernaum

Jesu virksomhet i Galilea på én dag

Oversatt til norsk
Gamle stier · gamlestier.no

Franz Delitzsch: *En dag i Kapernaum* (Jesu virksomhet i Galilea på én dag).
Tekstene er frie fordi forfatterne døde for mer enn 70 år siden. Oversettelsene er eget arbeid.
Bibelsitatene er fra Norsk Bibel 88/07.
Boka kan leses, skrives ut og deles fritt. Den nyeste utgaven finnes alltid på gamlestier.no.
Utgave 25. november 2026.

Innhold

Forord 1
1. Stedet 2
2. Morgenen 16
3. Middag 30
4. Minkha 39
5. Kvelden 45
Om Franz Delitzsch 73
Ordforklaringer 74

Forord

Disse sidene er et forsøk på å gi et levende bilde av Jesu virksomhet i Galilea, samlet innenfor rammen av én dag. Det historiske stoffet er hentet fra evangeliene. Det gjelder ikke bare det som fortelles der – og som kan klargjøres og belyses med alt det nøyaktig skriftforklaring og forskning i bibelsk oldtid har å by på – men også mange trekk som hittil er lite lagt merke til, og som kan hentes fram når en sammenligner, setter sammen og trekker slutninger.

Skildringen av stedene slik de ser ut nå, bygger på Robinsons verker, men ikke på dem alene. Bildet av hvordan de så ut i eldre tid, bygger på spredte opplysninger hos Josefus og i Talmud og Midrasj, og her har jeg ikke nøyd meg med det Reland, Lightfoot, Schwarz og Neubauer allerede hadde samlet. Skildringene av tidens forhold og folkets liv er på ingen måte oppdiktet – alt er hentet fra den eldste jødiske litteraturen.[1]

Franz Delitzsch

[1]Delitzsch bygger på evangeliene, men fyller ut fortellingen. Ord av Jesus og disiplene som ikke står i evangeliene, er hans egen dikting.

1. Stedet

Å følge det som har skjedd, og gjenskape det med hele livets friskhet – det er historieskriverens egentlige kunst. Å male oldtidens liv ut fra de nakne opplysningene i kildene, slik at vi så å si blir samtidige og står midt i et folks omgivelser, skikker og vaner – det er oldtidsforskerens kunst. Men når fantasien kommer til, og den med grundig kjennskap til fortiden fyller ut det overleveringen bare gir i brokker, og gjør det til bilder av historie og skikker, blir resultatet en blanding av historie og dikting.

Men også diktingen blir sannhet hvis det den legger til, ikke er grepet ut av luften, men er vokst fram av lang åndelig omgang med de menneskene som skal males, og med deres folk og deres tid.

Bacon kalte en gang historieskriveren en baklengs vendt profet. Det er han – når han ikke ser overfladisk på fortiden, men søker å forklare den fornuftig for seg selv og andre: en seer som skuer bakover. Særlig de bildene av fortiden som skal stå for øynene våre med alle sine omgivelser, kan ikke bare tegnes – etter et grundig studium av hele saken må de bli en del av ens eget indre.

Med en slik forståelse av oppgaven vil vi en kort tid la tankene våre bo ved vestbredden av Genesaretsjøen, der Nedre Galilea ender mot sjøen. Ikke noe annet innlandsvann på hele jorden er så berømt som denne sjøen. Bassenget den ligger i, ble formet langt tilbake i jordens historie. På vestbredden når basalten helt opp til høydene som omgir sjøen i nord. I åsene i øst, nord og sør begynner basaltgrunnen som fortsetter i Jisre'el-sletten, og der kan en se nesten tretti steder der basaltstrømmer en gang veltet fram.

Hele dalsenkningen som sjøen er en del av, ligger langt under havflaten, og nede ved Dødehavet synker den så dypt at det knapt

finnes en dypere senkning på jordens overflate. Som vollgraven rundt en festning skiller denne dalen det vestlige landet – det egentlige Kanaan, Israels land i snever forstand – fra landet øst for Jordan. Gjennom dalen renner Jordan. Elven kommer fra foten av Hermon og strømmer gjennom Galileasjøen, slik Rhinen strømmer gjennom Bodensjøen og Rhône gjennom Genfersjøen, og ender sitt løp i Dødehavet.

Fra stedet der Jordan, etter å ha slynget seg gjennom Batihasletten, renner ut i sjøen, kan en følge elveløpet et godt stykke. Så forsvinner det helt, og vannmassen som har tatt imot elven, glir nesten umerkelig sørover. Allerede på den nordlige halvdelen av vestbredden, sammen med Gennesaret-sletten, er klimaet omtrent like varmt som i Egypt. På den sørlige halvdelen, der åsene stuper bratt ned, er det enda varmere.

Egnen rundt Jeriko, nedenfor Jordans utløp, har et tropisk lands klima og vekster. Palmene, som i det meste av landet bare står til pryd, bærer her moden frukt, slik de også gjør langs kysten sør for Gaza. Det er et kjennetegn ved Det hellige land at det innenfor et forholdsvis lite område forener det største mangfold av landskap og særpreg.

Men hvilket århundre, hvilken tid i historien skal vi velge for å bli hjemme på vestbredden av Galileasjøen? Hvilke av de store hendelsene som nesten i en strøm har fulgt hverandre gjennom tidene på disse få kilometerne av strandbredden, skal holde oss fast? Det vil vise seg når vi har lagt i vei og vandret gjennom dette landet, så rikt utstyrt av naturen og historien.

Vi følger da i fotsporene til min kjære venn David Hefter, som tok med seg en palmegren derfra til meg – nå visnet, men fortsatt vakker. Vi følger også vennene mine, professorene von Orelli og Kautzsch, som i 1876 frydet seg over å se disse stedene. I et brev hjem fra havnen i Larnaka skrev de at denne lille boka mi hadde gjort stedene enda kjærere for dem.

Slik har jeg i ånden reist med en av mine venner, som jeg er forent med i kjærligheten til Herren og til hans utvalgte folk. Disse vandringene vil jeg nå gjøre om igjen sammen med ham, etter at de vennene jeg takker i innledningen til denne boka, har lært meg å se skarpere og gjengi inntrykkene mer trofast.

Når vi kommer fra Jerusalem og oppover Jordandalen, møter vi ved sjøens sørvestlige ende, der Jordan renner ut av den, høyden Kerak, som nesten helt er omgitt av vann. Nedenfor høyden går en demning på buer over sumpete grunn. Det er restene av en bro med ti buer over Jordan, broen ved Sennabris. Her lå de romerske legionene i leir før de under Vespasian og hans sønn Titus rykket inn i byen Tiberias, omkring en og en kvart time lenger oppe. Her var det også at Baldwin I ble slått i korsfarernes dager.

Etter tjuefem minutters gange på stien som trenger seg fram mellom Kerak og de bratte skrentene av åsene langs sjøen, går vi forbi noen ruiner som kalles Kadisj. Når vi har gått tre kvarter til, er vi i nærheten av Tiberias.

Veien går tett inntil åsene på en smal, flat kyststripe, og egnen er øde og nesten uten vekster. Før vi kommer til byen, går vi forbi de berømte varme kildene. En gang lå de innenfor selve bygrensen, for byen strakte seg den gang helt hit ned. Nå er den skrumpet inn til en ussel størrelse. Foran oss ligger det gamle og det nye badehuset, og det hvelvede bassenget som leder vannet fra hovedkilden til det nye badehuset. Vannet er middels varmt og lukter sterkt av svovel.

Noen nøyaktig kjemisk analyse er ennå ikke gjort, men når den blir gjort, vil den sikkert stadfeste at vannet ligner svovelkildene i Aachen. Kildene brukes nå mye. At det gamle Tiberias strakte seg helt ned til dem, ser vi ennå av ruinene etter gamle grunnmurer og vegger og av granittsøylene som fremdeles ligger omkring.[1]

For å nå fram til dagens Tabarija går vi en halv time videre nordover på den samme flaten. Der, på den andre siden av badene, ligger byen i en trang dal ved foten av en ganske bratt høyde. Hvor ofte har ikke dette Tiberias skiftet herrer! Det har vært under de vestromerske og de østromerske keiserne, under kalifene, korsfarerne og tyrkerne, og en kort tid under Napoleon Bonaparte.

Men ingen krigsødeleggelse har vært så forferdelig som det som skjedde 1. januar 1837. Da drepte et jordskjelv omkring sju hundre mennesker, en fjerdedel av alle innbyggerne, og begravde dem under ruinene av husene deres. I romerkrigene led byen svært lite. Den bar navnet til keiser Tiberius. Keiser Nero hadde gitt byen til Agrippa,

[1] Boka ble skrevet i 1870. Når Delitzsch beskriver stedene slik de er «nå», gjelder det hans egen tid.

Judeas konge, og da Vespasian slo leir med sine tre legioner ved sørenden av sjøen, kastet byen av seg sine opprørsledere og ba om nåde.

Slik ble Tiberias spart, og i de følgende hundreårene ble byen midtpunktet og samlingsstedet for alt som arbeidet for å bevare det jødiske folket i dets åndelige enhet og storhet. Men i en annen forstand var det stedet der jødedommen sank lavest. Da Rådet hadde mistet sin forsamlingssal i templet i Jerusalem, vandret det fra sted til sted, sier Talmud, til det til slutt gikk ned fra Sepforis, hovedstaden i Galilea, til Tiberias, byen nede i den dype dalen.

Blant tegnene som etter Talmud skal følge Messias' komme, er også dette at Galilea skal bli lagt øde, og at Jordans vann, som strømmer ut av grotten ved Paneas, skal bli forvandlet til blod. Da romerne gikk til beleiring av Jerusalem, hadde de allerede lagt Galilea under seg og gjort det til en eneste stor ørken av lik og ruiner. Tegnet var oppfylt, men likevel flyttet jødene messiashåpet over på fremtiden og knyttet det til Tiberias.

Fra Tiberias, sier de, skal Israel bli forløst. I Tiberias skal Rådet bli kalt til live igjen og så dra opp til templet. I Tiberias skal de dødes oppstandelse skje førti år tidligere enn andre steder. Med en slik rikdom av historie og sagn kunne vi bli fristet til å bli i byen. Galileasjøen, som regnes som den Gud har utvalgt blant de sju sjøene i Det hellige land, har jo fått et av navnene sine etter den.

Likevel må vi videre. Farvel, Tabarija! *Sjetova reijatah* – «din skikkelse er vakker», slik også navnet ditt betyr. Verken rabbi Akibas grav eller Moses Maimonides' grav eller noen av dine berømte graver kan holde oss tilbake. Vi vil videre og søke livet blant de levende, ikke blant de døde.

Når vi følger veien videre oppover langs sjøen, forlater vi lavlandet ved Tiberias og går forbi foten av høyden som strekker seg nesten helt ned til strandkanten. Etter en god halv time blir veien bredere, og vi kommer inn på en liten, trekantet slette ved sjøen. Her munner Wadi Amwas ut, og gjennom den er det lett å stige opp til landet lenger inne, mot Tabor.

Et stykke går vi over en flate full av busker av oleander og ricinus og her og der et nebektre (*Zizyphus lotus*). Lenger fram går åsene igjen helt ned til vannkanten. De er kledd med gress og spredte busker opp

til halve høyden, og derfra stiger de i nesten loddrette fjellmasser til toppene.

Ikke langt fra Tiberias, sier Josefus, finnes det varme kilder ved et sted som heter Emmaus. Det er de kildene som fremdeles bobler fram her. De er ikke så varme som før, men fortsatt lunkne, og kalles nå Ujun el-Fulije. De ligger ved vannkanten, der dalen ved Amwas munner ut i sjøen.

I begynnelsen av den jødiske krigen kom Vespasian inn i Tiberias fra sør, etter at byen hadde bedt ham om nåde. Han rev ned et stykke av muren på sørsiden av byen for at legionene hans ikke skulle trenge og presse hverandre. Sine tre legioner lot han slå leir på denne Emmaus-sletten, mellom Tarichea og Tiberias. Herfra rykket han videre nordover for å legge under seg Tarichea, som opprørerne hadde befestet sterkt.

Kampen om denne byen, som nå er forsvunnet uten et eneste spor, var en av de mest gruoppvekkende scenene i det jødiske folkets tragiske undergang. Med de mange båtene de hadde, syntes sjøen å gi dem trygt vern i ryggen. På landsiden hadde den kjente Josefus, som senere skrev historien om denne krigen, i noen grad befestet stedet. Han var sitt folks venn bare så langt det ga ham ære og ikke satte livet hans i fare.

Men Titus, som faren Vespasian hadde sendt som øverstkommanderende, slo Taricheas uordnede tropper i åpen mark og red selv først inn i byen i galopp. Den ble inntatt uten motstand, for innbyggerne ville ha fred og forlot svermerne som ropte på krig. Romerne hogg likevel ned både væpnede og ubevæpnede uten forskjell.

Mange av innbyggerne hadde flyktet ut i båtene og drev hit og dit på sjøen. Da lot Vespasian bygge flåter i all hast og sendte soldatene ut på dem for å forfølge dem. Båtene var dårlig bemannet, så det kunne ikke være tale om noe ordnet slag. Steinene de kastet, spratt tilbake fra soldatenes jernbrynjer. Hver gang en båt kom nær en flåte, ble den senket, eller romerne sprang over i den og drepte flyktningene.

De som prøvde å unnslippe sverd og spyd ved å svømme, ble truffet av piler eller innhentet av flåtene. Prøvde de å gripe tak i flåtene, ble hendene eller hodene hogd av dem. De båtene som holdt ut lengst, ble omringet, og folkene i dem ble enten drept der og da eller i det de nådde land. Ifølge Josefus ble seks tusen fem hundre drept i Tarichea

og på sjøen. Genesaretsjøen så ut som en stor dam av blod, og i lang tid lå strendene fulle av vrakrester og lik som råtnet i den hete solen og forpestet luften.

Tarichea lå omtrent på samme sted som Magdala, hvis ikke Tarichea rett og slett er det hedenske navnet på det jødiske Magdala. En times gange fra Tiberias kommer vi til en slette som er omkranset av åser. I sør, der sletten stenges av åsene som går ned i vannet, finner vi Magdala. Det var en gang en rik og yppig by, men er nå skrumpet inn til en ussel landsby.

Det er umulig å høre dette Magdala ved Galileasjøen (Mejdel el-Ghuweir) nevnt, og enda mindre å se det, uten å tenke på kvinnen som trodde det var hagevokteren hos Josef fra Arimatea hun så. Med det ene ordet «Maria!» tok han tåkeskyen bort fra hennes sjel, så hun ropte «Rabbuni!», falt ned for føttene hans og tilba ham (Joh 20,15–16). Men hvor sterkt Magdala enn drar oss på grunn av dette minnet, er det ikke her vi skal slå oss ned. For oss står Mesteren høyere enn disippelen.

Et kvarter vest for Magdala åpner den dype kløften Wadi el-Hamam seg for oss – det betyr «Duedalen». I de ville og klippefulle veggene på begge sider av dalen er det huler. Her gjemmer den syriske tamduen nå reiret sitt for haukene, som også holder til her i stort antall. En gang var hulene bygd sammen til én stor festning.

Her hadde en stor flokk dristige eventyrere slått seg ned i kong Herodes' dager og trosset romernes og idumeernes makt. Herodes slo dem i kamp og gjorde ende på dem ved å fire sine sterkeste menn ned langs klippeveggen i kurver og inn i hulene. Men eventyrerne foretrakk alle døden framfor å gi seg.

En av dem drepte sine sju barn. Han kalte dem fram til huleåpningen, det ene etter det andre. Da Herodes ga ham tegn med hånden om å holde opp, forbannet han idumeeren som hadde røvet jødenes trone. Til slutt drepte han også hustruen sin, kastet alle likene ned i avgrunnen og styrtet seg selv etter dem.

Ruinene av Irbid, det gamle Arbel, vekker lysere minner. Vi når dem fra denne kløften etter et kvarters rask klatring. På dette stedet, som en gang var kjent for sin kornhandel og sin tilvirkning av hyssing, ble Nittai fra Arbel født. Han er berømt i Rådets historie, og hans valgspråk var: «Hold deg langt borte fra en ond nabo, gjør ikke

felles sak med de onde, og hold fast ved håpet om en rettferdig gjengjeldelse.»

Her på kanten av høyden, som ser ned i dalen og mot Magdala, gikk en gang rabbi Hijja, som var kommet fra Babylon, og rabbi Simeon ben Halafta fra Sepforis fram og tilbake før soloppgang. De talte om den triste skjebnen folket deres hadde lidd i det nylige ulykkelige opprøret under den falske messias Bar Kokhba, og da keiser Hadrian slo det ned. Akkurat da viste «morgenrødens hind» seg – det vil si de første strålene fra morgensolen, som de semittiske folkene sammenligner med hornene til en hjort eller en gasell – og brøt fram på østhimmelen.

«Birabbi», begynte rabbi Hijja. Han stanset rabbi Simeon med denne æresbetegnelsen og pekte på morgensolen som steg opp. «Slik er Israels forløsning. Den begynner liten og uanselig, som profeten sier: ‹Om jeg sitter i mørket, er Herren lys for meg› (Mika 7,8). Men den vokser med stadig større kraft. Slik satt Mordekai først i kongens port for å høre nytt om Ester, men siden red han på en stolt hest, kledd i kongelig purpur, til lys og glede for sitt folk» (Est 2,21; 8,15–16).

Men har ikke forløsningens sol allerede gått opp? Og har ikke de første strålene virkelig vært farget røde, slik Salme 22 viser? Derfor tar vi igjen staven i hånden. Vi tegner for vårt indre øye bildet av byen og den gamle jødiske synagogen som sto der noen av disse søylene i Arbel nå ligger. Så går vi ned på sletten.

Vi er igjen i selve Gennesaret-dalen. Her var skjønnheten i gamle dager nesten som i paradis, før krig etter krig hadde lagt landet omkring sjøen øde. Det var her Elisja ben Abuja fra Jerusalem, den begavede lovlæreren, skal ha fått den første spiren til uenighet med jødedommen. Gjennom flittig lesning av greske skrifter, særlig gnostiske, modnet spiren til den giftige frukten av fullstendig frafall.

Gjennom sin umettelige, men gudløse tørst etter visdom var han blitt en ussel trell av virkelig demoniske laster. I sin vakre hebraiske oversettelse av Goethes «Faust» har Meir Letteris med et heldig grep satt ham i stedet for den tyske doktoren.

Finner du et fuglereir, sier Moseloven, kan du ta ungene, men ikke moren. Henne skal du først jage bort for å lindre det tunge tapet hennes, «da skal det gå deg vel, og du skal leve lenge» (5 Mos 22,6–7). En gang satt Elisja i Gennesaret-dalen og utla loven, og da skjedde dette:

En mann klatret opp i toppen av en palme og tok et fuglereir med både fuglemoren og ungene, og han kom trygt ned med dem.

Deretter så han en annen som hadde ventet til sabbaten var over. Han klatret opp i toppen av en palme og tok ungene, men lot moren fly. Da han klatret ned, ble han bitt av en slange og døde. «Hvor er nå», sa Elisja, «den lovede lykken og det lange livet som den siste kunne regne med, men ikke den første?» Slike og lignende erfaringer fikk ham til å tvile på Guds rettferdighet og sannhet.

Hans eneste støtte var rabbi Meir. Han ble ikke trett av å lære, selv av den frafalne, og av å formane ham til omvendelse. En gang hørte han at rabbi Elisja red gjennom byen enda det var sabbat. Da avbrøt han sitt foredrag i læresalen i Tiberias og løp etter ham for å lære av ham og om mulig få ham på rett vei igjen.

Han sto ved sengen da Elisja lå for døden, og fikk ham, som mente at han var fortapt uten redning, i det minste til å gråte. Sagnet forteller at det slo en ildflamme opp av den frafalnes grav. For å slokke den kastet rabbi Meir kappen sin over den og ropte til den døde med ordene fra Ruts bok: «Bli nå her natten over (det vil si dødens natt)! Vil han (det vil si Gud) da i morgen løse deg, så la ham det! Men har han ikke lyst til å løse deg, så løser jeg deg, så sant Herren lever! Bli liggende til i morgen tidlig!» (Rut 3,13).

Det var den samme rabbi Meir som sa til dem som sto omkring ham da han lå for døden i Asia: «Bær kisten min ned til havstranden, så den kan skylles av bølgene som skyller mot Det hellige land.» Og fordi han var seg bevisst at han var en hellig, ja, enda mer, la han til: «Si til dem som bor i Israels land, at her ligger deres salvede (Messias).»

Men nok om disse fortellingene, som har nådd helt til Lilleasia, og som palmene i Gennesaret forteller oss. Vi går videre, for vi blir lokket av minnene om en lærer som hadde større rett enn rabbi Meir til en så høy bevissthet om seg selv.

Veien er fortryllende. Blomstrende oleandre står som rosekranser langs veien til høyre og venstre. Med duften deres blander seg den fine angen fra nebektreets hvite blomster. Fra hagegjerdene og melonåkrene smiler fikenkaktusene til oss, enten de hører hjemme her eller er ført hit fra Amerika. Med de store grønne bladene omkranset av gule blomster ser de ut som blafrende flammer. Til høyre hører vi

sjøen sakte bruse, og i den speiler den asurblå himmelen og den gylne solen seg.

Fylt av slike inntrykk kommer vi etter en god kvarters gange til Ain el-Mudauwara, gjemt bak trær og busker og omgitt av en lav, rund mur. Det er et stort, vakkert kildebasseng, fullt av fisk, som vanner sletten og så renner ut i sjøen. For å få et fugleperspektiv over Gennesaret-dalen kan vi ikke nekte oss gleden av å gå opp på høyden bak kilden.

Vel oppe blir vi ikke lite overrasket over å se en mann som sitter ytterst på kanten av høyden. Den lange, svarte taftkaftanen forteller oss straks at det er en polsk jøde. Han har kastet en lang, hvit *tallit* med blå kant over seg – et bønnesjal med gullbord øverst der det ligger over hodet. Det viser at han ber. Han holder bønnesjalet over brystet og ser verken til høyre eller venstre, bare rett fram mot sjøen.

Jeg prøver å vente til han er ferdig med bønnen, men da han aldri synes å slutte, går jeg bort til ham, rører ved skulderen hans og hilser ham med ordene: «Fred være med deg og med hele Israels hus, fred!» Han spretter glad opp, ser fast på oss en liten stund og sier nølende: «Er dere barn av mitt folk?»

Øynene hans under de buskete brynene, som er like hvite som skjegget, ser på oss så tillitvekkende og så fulle av dyp ettertanke at jeg blir fristet til å omfavne ham og rope begeistret: «Nei, men vi er Israels venner og venter på Jerusalems trøst. Og fordi vi er det, og regner hver tomme av Det hellige land for viktig, må du fortelle oss hvorfor du sitter her, hvorfor du ber her, og hva du ser etter.»

«Det er en stor hemmelighet dere vil vite», sier han, «men jeg vil ikke holde den skjult for dere, for Gud har ført oss sammen, og dere har åpnet hjertet mitt. I femti år har jeg vært rabbiner for en menighet i Volhynia. Jeg har ikke skrevet noe, men desto mer har jeg lest og gransket. Helt siden guttedagene, da jeg begynte å lese Rasjis kommentar til Mosebøkene, Targumene og Talmudene, har ingen fortelling i de gamle skriftene fengslet meg og fylt tankene mine slik som fortellingen om Mirjams brønn.

«Jeg kom hit til Tiberias som pilegrim for å dø i hjemlandets fang og bli begravet i den hellige jorden. Mitt første spørsmål var: Hvor er Mirjams brønn? Ingen visste det, eller de ga meg gale opplysninger fordi de ikke ville se uvitende ut. Men den jerusalemske Talmud sier

at den som vil finne den, må stå i den midterste døren til den gamle synagogen i Serugnin og se rett fram. Derfor spurte jeg jødene, nasareerne og ismaelittene: Hvor ligger Serugnin? Men alle svarte at de aldri hadde hørt om et sted med det navnet.

«Da bestemte jeg meg for aldri å gi meg før jeg hadde funnet den hemmelighetsfulle brønnen. Det finnes ikke et utsiktspunkt oppe på åsene eller nede i dalen der jeg ikke har stått lenge og sett spørrende mot himmelen og granskende ut over sjøen. Jeg kjenner alle kjennetegnene: en liten klippeblokk, formet som en bikube, rund og gjennomhullet som en sil.

«Men det varte lenge før jeg endelig så livsdrømmen min, gåten og hemmeligheten, virkeliggjort foran meg. Det var den første *elul* (august–september) i fjor, da vannet sto lavt etter lang tørke. Se», sier han og fører oss bort til kanten av høyden der han hadde sittet, «med den vannstanden sjøen har nå, er selve klippen skjult. Men der, litt på denne siden av midtstrømmen, der Jordanvannet blander seg med sjøen og lager en liten virvel og av og til kaster opp bobler – der er profetinnen Mirjams brønn. Fred over henne!»

Vi må her forklare at den vanlige bibelleseren ikke kan kjenne til Mirjams brønn, for den er laget av sagnet. Skriften forteller at da Mirjam døde i Kadesj, hadde folket ikke vann og begynte å knurre (4 Mos 20,1–2). Andre steder forteller Skriften at folket fikk vann av klippen på underfullt vis. Av dette har sagnet sluttet at Mirjam for sin tjeneste for Israels barn de førti årene i ørkenen ble fulgt over fjell og dal av en rullende klippe som hele tiden ga vann.

Etter sagnet ble denne brønnen tatt fra folket kort tid etter Mirjams død og så gitt dem igjen. Slik tolker det ordene i 4 Mos 21,17 om den: «Da sang Israel denne sangen: Vell opp, du brønn! Hils den med sang!»

Da Moses døde, forsvant brønnen. Gud gjemte den midt i Tiberiassjøen, men slik at den som så nordover mot sjøen fra toppen av høyden Jesjimon i Moabs land, alltid kunne kjenne den igjen i skikkelse av en liten sil. Dette sagnet er svært gammelt og vidt utbredt. Det har festet seg så dypt i folket at det regnes som et særlig tegn på fromhet å ha sett en Mirjams brønn på et eller annet sted.

«Men», spør jeg min ærlige gamle venn, «hvorfor sitter du her, dekket av din *tallit*, og ser så ufravendt mot denne Mirjams brønnen du mener du har funnet?» «Har dere vært i Meron?» spør han. «Ja»,

sa jeg, «og der sto vi ved graven til rabbi Simeon bar Johai.» «Da vet dere», fortsatte han, «at kabbala, overleveringen, sier at her, der utfrielsen fra Egypt ble fullført da brønnklippen sank, skal den kommende forløsningen begynne!»

«Vet du», sa jeg, «at Mirjams brønn også er nevnt i de kristnes hellige skrifter?» «Du tar feil», ropte han. «Galileasjøen er nevnt i evangeliene, men ikke Mirjams brønn.»

«Men apostelen Paulus», svarte jeg, «som satt ved føttene til rabbi Gamaliel, Hillels sønnesønn, sier i sitt første brev til de kristne i Korint: ‹Våre fedre var alle under skyen og gikk alle gjennom havet … og de drakk alle den samme åndelige drikk. For de drakk av den åndelige klippen som fulgte dem›. Og apostelen legger til: ‹og klippen› – denne Mirjams brønn – ‹var Kristus› (1 Kor 10,1–4). Han er den som Jesaja sier om: ‹Se, jeg har lagt i Sion en grunnstein, en prøvet stein, en kostbar, fast hjørnestein› (Jes 28,16).

«Men nå må vi skilles. Du leter etter tegnene på utfrielsen ved Moses, og vi følger sporene etter Messias' forløsning, som i sannhet og virkelighet har begynt ved denne sjøen som Gud har utvalgt.»

Når vi har forlatt ham, er spørsmålet om vi vil ta en titt på den store Rabadija-bekken, som aldri tørker ut, og som i likhet med Mudauwara-bekken renner ut i Genesaretsjøen. Den ligger bare litt nord for oss, men den har ingen historiske minner knyttet til seg, så vi fortsetter vandringen på den nedre veien, som går langs foten av åsene.

Der åsene igjen går nesten helt ned til vannkanten og dalen tar slutt, kommer vi til et gammelt, forfallent herberge bygd av basalttuff. Her tar Damaskusveien av oppover åsen. Det er Khan Minje. Herfra går vi til Ain et-Tin like ved, «fikenkilden», som har navnet etter et stort, gammelt fikentre som står der. Vi har nå gått i alt to og en halv time, og det smaragdgrønne teppet av frodig gress rundt den vakre kilden er så innbydende at vi må hvile her og friske oss opp i sjøluften, blandet med duften fra det herlige beitelandet.

Sør for herberget finner vi noen ruiner som går helt ned til strandkanten. Her har det åpenbart ligget en by i gammel tid. Kan det ha vært Kapernaum? Robinson og mange som følger ham, mener det. Sepp mener å ha bevist med ugjendrivelige grunner at Minje henger sammen med ordet *minim*, «kjettere», som jødene kalte de kristne.

Keim godtar dette synet i sitt Jesu liv (1873). Det er sant at Kapernaum mer enn noe annet sted kunne ha blitt kalt *minim*-byen.

Men noen «*minim*-by» er ikke nevnt noe sted, og navnet Minje blir først brukt om dette herberget i 1189, i en arabisk levnetsskildring av Saladin. Ordet Minje er det greske *mone* eller *moni* («stoppested», «stasjon»), som kom inn i arabisk gjennom koptisk. Å lete etter Kapernaum ved Khan Minje må likevel avvises. Overleveringen vitner nemlig samstemmig om at hele vestkysten av Genesaretsjøen hørte til Naftalis stamme. Men etter Matt 4,13 lå Kapernaum ved grensen mellom Sebulon og Naftali, og derfor lenger nord, ved nordenden av sjøen, der Sebulons områder møter Naftalis, som strekker seg ned fra Naftali-fjellene og Merom-sjøen.

Men en eller annen gammel by har utvilsomt ligget ved dette herberget. En gang dro noen av dem som bodde rundt fikenkilden, sørvestover inn i landet til Sepforis for å gratulere en berømt mann der. Det fortelles at rabbi Simeon ben Halafta, som vi nevnte ovenfor da vi talte om Arbel, ble omringet av en flokk uregjerlige barn ved byporten i Sepforis. De ville ikke slippe ham før han hadde danset for dem.

En av mine følgesvenner utbryter: «Dette fikentreet minner meg om fortellingen om Hadrian og den hundre år gamle mannen. En gang reiste keiseren i området omkring Tiberias og ropte til en gammel mann som holdt på å plante unge trær: ‹Gamle mann, gamle mann, slikt arbeid skal gjøres om morgenen i livet, ikke om kvelden!› Den gamle svarte: ‹Jeg arbeidet da jeg var ung, og jeg vil fortsette å arbeide når jeg er gammel. Utfallet ligger i Guds hånd.›

«‹Tror du da›, sa keiseren, ‹at du skal få nyte frukten av disse trærne?› ‹Kanskje›, svarte han, ‹hvis Gud finner meg verdig til det. Hvis ikke, gjør jeg bare for mine etterkommere det mine forfedre gjorde for meg.› Da utbrøt keiseren: ‹Hvis du lever så lenge at du får høste frukten, befaler jeg deg å gi meg beskjed om det.›

«Noen år senere kom den gamle til keiserpalasset med en kurv fiken. Hadrian bød ham sette seg på en gullstol, lot kurven hans tømme og fylle med gullmynter og sa til sine forundrede tjenere: ‹Han har æret sin Skaper. Skulle ikke jeg ære ham?›

«Men en annen mann her i nærheten ble drevet av hustruen sin til også å bringe keiseren en kurv fine fiken, i håp om en kongelig

belønning. Da ga keiseren befaling om at den frekke mannen skulle stå hele dagen ved inngangen til palasset, og at alle som gikk inn eller ut, skulle kaste en av fikenene hans i ansiktet på ham.

«Da han kom hjem, hadde den grådige og ærgjerrige hustruen hans ikke engang medlidenhet med ham, men sa hånlig: ‹Gå og fortell moren din hvor glad du var for at det bare var fiken og ikke paradisepler – og modne fiken attpåtil. Ellers hadde du sett pen ut da du kom hjem!›» …

Men, brødre, vi er ikke her for å fortelle fine historier og se på vakker natur. Vi er her for å lete etter Jesus-byen, Messias-byen, byen ved sjøen nær hedningenes grenser, stedet der ordet hos profeten Jesaja ble oppfylt: «Det folket som vandrer i mørket, skal se et stort lys. De som sitter i dødsskyggens land, over dem skal lyset stråle» (Jes 9,2).

Det går ingen vei videre langs stranden som vi kunne følge. Det er bare en gammel vannledning, en renne hogd inn i klippene langs stranden, som i eldre tid var med på å vanne den nordlige delen av Gennesaret-sletten. Vi tar derfor veien over de steinete åsene som stenger Gennesaret-dalen mot nord. Til høyre ser vi den blå sjøen bølge, og langt der framme løfter Hermon den hvite toppen sin mot den blå himmelen. Den prektige utsikten fyller sjelen vår med ærefrykt.

Etter et kvarters gange er vi kommet til lavlandet ved Tabgha, med vannkilder tettvokst av siv, som renner i flere løp ut i sjøen. Når vi har gått over disse bekkene, blir vi mer pratsomme, og samtalen dreier seg om det Talmud og Midrasj sier om Kapernaum. Byen regnes som et hovedsete for *minim*, kjetterne eller de jødekristne. Det jødene sier om dem, er ikke bedre enn de historiene hedningene diktet opp om de første kristne.

En av disse jødiske oppdiktningene er i hvert fall både tragisk og komisk. Hanina, nevøen til rabbi Josjua, skal ha kommet til Kapernaum. De kristne der fikk ham da til å ri gjennom byen på et esel på sabbaten. Da han kom til seg selv igjen, flyktet han til farbroren sin, rabbi Josjua. Han salvet ham med en salve og helbredet ham for trolldommen, men sa til ham: «Siden de ugudeliges esel har fått deg til å oppføre deg som en dåre, kan du ikke lenger bo i Det hellige land.» Da dro han til Babylon og døde der i fred.

«De ugudeliges esel» som hadde skrytt mot ham, var forkynnelsen om den korsfestede.

Nærheten til målet får oss til å skynde oss. En time til, og vi står på den store ruinmarken som kalles Tell Hum. Vi går forbi noen oleandre og gjennom gress og kratt til de overraskende storslåtte ruinene av det gamle Kapernaum. Ruinene av Korasin, vestover inne mellom åsene, er like storslåtte, og ruinene av Gamala (el-Husn) der borte på den andre siden er adskillig mer storslåtte. Men de svarte basaltblokkene og de hvite steinene som ligger strødd omkring her i Tell Hum, vekker langt sterkere og mer levende inntrykk.

For det var her han som var sendt av Gud, og som ingen er lik, tok bolig. Fra denne faste borgen ville han forkynne kjærlighetens lære og gjøre kjærlighetens under for å utfri fra den gamle paktens bånd. Hvor forferdelig er ikke truslene hans mot den utakknemlige og vantro byen gått i oppfyllelse! De svarte og hvite steinene fra de ødelagte husene er som minnesteiner over dem som er «nedstøtt» like til dødsriket (Matt 11,23). De svarte, usle arabiske hyttene på denne dødsmarken minner oss om profetens ord: «De rikes jord blir lagt øde og fortært av fremmede» (Jes 5,17).

Men her i dødens rike minnes vi livets høvding, som en gang bodde her, og som dermed opphøyet Kapernaum like til himmelen. Her, ja, her, roper vi som med én røst, vil vi bli og ikke gå lenger, før disse ruinene er bygd opp igjen i sjelen vår, og før vi har sett ham som en gang bodde her. Han gikk omkring mellom disse husene, og i denne synagogen åpenbarte han seg ved sin visdom og sin makt til å gjøre under, som den som grunnla en ny tid.

2. Morgenen

«Nå er vi her, far,» sa en liten jente på ti år som leidde en eldre mann ved hånden. Da hun hadde gått noen skritt til, ropte hun: «Så godt at benken foran huset ennå er ledig!» Hun skyndte seg bort og trakk faren etter seg, hjalp ham ned på setet og sa: «Gud være lovet, som har hjulpet oss så langt!» «Men,» sa han, «er dette virkelig huset der han bor?»

«Hvordan skulle jeg kunne ta feil av det? Jeg har ofte trengt meg gjennom folkemengden helt fram til dette huset for å høre de salige ordene fra hans munn.» «Men er han hjemme,» fortsatte han, «og ikke ute på reise?» «Vi får håpe at det vi har hørt, er riktig,» sa hun. «Men bli sittende her, så går jeg og ser meg litt omkring.»

Det var den tiden da den midterste nattevakten gikk over i den tredje. Stjernehimmelen glitret i all sin prakt, som et diadem innfattet med diamanter og edelstener.

Den lille jenta stilte seg et stykke fra huset, der omrisset sto klart i stjernelyset. Med store øyne speidet hun spent, særlig mot det ene rommet oppe på det flate taket – salen ovenpå – der det lyste svakt. Da hun så skyggen av en skikkelse vise seg i det gjennombrutte vinduet, ga hun et skrik fra seg, sank i kne og bøyde ansiktet mot jorden. I denne bønnestillingen ble hun værende til farens rop vekket henne: «Peninna, Peninna! Hvorfor lar du meg sitte alene?»

Imens ble det mer og mer liv på plassen foran huset. Fra forskjellige kanter hørtes de dempede lydene av skritt og stemmer gjennom den stille nattluften. Her kom en mann med barnet sitt på ryggen, og det syke hodet hang ned over skulderen hans. Der kom to som bar en tredje i en hengekøye. Før de bar ham opp til huset de så lenge hadde

lengtet etter, satte de ham ned på bakken en gang til, og da kunne en høre ham klage over det harde leiet.

Fra østsiden av sjøen, der landeveien fra Damaskus til kysten av Middelhavet går langs Galileasjøen, kom en kamel til syne, fulgt av en eldre og en yngre mann. I kvinnesalen bar den en tett tilsløret og skrøpelig kvinne. Ledet og båret kom flere og flere syke til, til plassen foran huset var blitt som et sykehus. Smerteropene fra de lidende blandet seg med de dempede og ofte nokså grove stemmene til dem som pleiet dem, og ble til en dump larm.

Peninna måtte bruke all ilden i øynene sine for å holde plassen for seg og faren. Alle prøvde – noen ganger med trusler og dytting – å sikre seg en plass nær inngangsdøren. Og hver gang det kom et tegn til liv inne i huset, kom alle i bevegelse, og larmen stilnet brått.

Skyggen Peninna hadde sett i vinduet, var ikke hans. Da morgengryet farget seg rødt, kom en mann i blå *tallit* (kappe) og blårød kjortel ned fra den øvre delen av byen og gikk gjennom de trange gatene.

Ansiktet hans var like blekt som hodekledet som dekket haken og pannen. Nattevakten trådte ærbødig til side da han fikk øye på ham, og han skalv tvers igjennom da blikket hans, fullt av kjærlighet og dypt alvor, møtte nattevaktens med en mild hilsen. Han ble stående en stund som fastnaglet, og så fulgte han etter ham på avstand, så stille han kunne.

Han som han fulgte, skyndte seg av sted, eller rettere sagt: han gled fram med skritt som ikke hørtes. Han var enkelt, ja heller fattigslig enn rikt kledd, og han gikk mer foroverbøyd enn helt rank. Han ga inntrykk av en mann som bar en tung byrde i hjertet, men som bar den villig og ikke av tvang. Den milde majesteten hos en opphøyd lidende hvilte over ham.

Da han kom rundt hjørnet og så mengden av lidende, var det som om han et øyeblikk vek tilbake. Men han så opp, og ansiktet hans tok imot og strålte ut himmelsk lys; straks var han samlet igjen og gikk fram. Da folkemengden fikk se ham, vendte den seg på et øyeblikk bort fra huset og mot ham, og alle strakte armene ut mot ham, bedende for seg selv og for andre.

«Velsignet være han som kommer i Herrens navn!» ropte en gammel mann som sto lengst framme. Han hadde selv kjent den helbredende kraften hos denne underfulle legen, og nå kom han stadig med

andre syke til ham. Fra nesten femti struper lød de mest forskjellige hilsener mot Hjelperen de hadde lengtet etter, fulgt av bønnfallende fakter.

Her ropte en stemme: *Rabbenu!* («vår rabbi»), der en annen: *Marana!* («vår Herre»), eller *Sjelicha disjmaja!* («himmelens utsending»), eller *Mikve Jisrael!* («Israels håp»). Den syke kvinnen på kamelen, som far og bror hadde ført hit fra Betsaida Julias, strakte armene ut mot ham fra slørene sine og ropte med hes og skingrende stemme: *Malka Mesjicha!* («kong Messias»). Ropet hennes lød som en åndestemme i dette virvaret.

Det var tydelig at alt dette forstyrret ham. En bevegelse med hånden og en flammende rødme som steg opp over det bleke ansiktet hans, truet disse bølgene og skapte høytidelig stillhet. De syke som ennå hadde makt over lemmene sine, kastet seg på kne i en rekke foran døren til huset. Men stien de holdt åpen for ham, var svært smal, for alle ville komme så nær ham som mulig.

Han gikk langsomt gjennom, skritt for skritt, og hele hans skikkelse viste hvor dypt han var grepet, og hvor hardt han arbeidet. Til høyre og venstre grep de ivrig tak i fliken av kappen hans; de kysset den og trakk den så nær de kunne til stedet der det gjorde vondt.

Men selv om de trengte og trakk fra begge sider, var det ingen som frekt trengte seg innpå ham. Midt i mengden sto han i en majestet som vakte ærefrykt; han dro dem til seg og holdt dem samtidig på avstand. Når en av de hardt rammede lenger borte ikke nådde hendene han rakte ut til begge sider, bøyde han seg ned til ham, la hånden på hans og talte noen ord til ham med lav stemme.

Jo nærmere han kom huset, desto større ble opphisselsen, særlig blant dem bak ham. De kjente et nytt liv strømme gjennom lemmene, i sjelen så vel som i kroppen, og fryden brøt ut i jublende takk. En av dem løftet stemmen med salmistens ord: «Lovet være Gud Herren, Israels Gud. Han er den eneste som gjør undergjerninger» (Sal 72,18).

Da svarte hele mengden, som en menighet samlet i gudshuset: «Lovet være hans herlige rikes navn i evighet og alltid!»

Jo nærmere han kom, desto mer spent ble Peninna. Hun rettet seg høyere og høyere opp og fulgte hver bevegelse han gjorde, med slukende blikk. Hun sto ved døren til huset som en statue som pryder inngangen. Da Herrens øyne falt på barnet, var det som om en glø-

dende morgenrøde begynte å bre seg over det bleke ansiktet hennes, og med en stemme klar som sølv sang hun: «Herren tar liv og gir liv, han fører ned i dødsriket og fører opp derfra. Herren gjør fattig og han gjør rik. Han nedtrykker og han opphøyer» (1 Sam 2,6–7).

Først sang hun nesten skjelvende, men da hun ikke så noe tegn til misnøye i ansiktet hans, ble hun fastere og modigere. «Kommer han snart?» spurte den gamle mannen, og venstre hånd lå skjelvende av forventning i datterens høyre. «Vi må vente litt til,» svarte hun, «men et blikk han har gitt meg, lover oss godt.»

«Velsignet er du, min datter,» ropte han. «Du har Peninnas navn og Hannas hjerte. Sangen din var for meg som turtelduens røst, som melder at våren kommer.» Den blinde så virkelig ut til å skulle bli den aller siste han helbredet. Han gikk bort til jenta og spurte henne: «Hva ønsker du, Peninna?» Hun svarte: «Herre, at min far må få se deg og dine gjerninger.»

Da tok han den gamle mannen i bakhodet, bøyde ham nærmere til seg og sa, rett mot øynene hans: «Herren tar liv og gir liv. Det skje deg etter din datters bekjennelse!» Alt dette skjedde i løpet av noen få øyeblikk. Far og datter rakte hendene ut i takk, men nådde ham ikke lenger, for han var forsvunnet gjennom døren, som var låst opp og bare skjøvet igjen.

Peter hadde stått bak døren og fulgt så godt han kunne med i det Herren gjorde i sitt kall så tidlig på dagen. Men også ordene han hilste ham med – «Du himmelske gjest hos syndige mennesker!» – nådde knapt fram til ham, for han skyndte seg gjennom huset mot trappen som førte opp til salen ovenpå.

Da han kom inn i rommet sitt der, vaklet han bort til hvilebenken ved veggen og segnet sammen, som under byrden av alle de sykdommene og smertene han hadde tatt på seg fra de lidende.

Solen var allerede i ferd med å stige opp i full prakt. Fuglene kvitret i det tette løvverket på morbærtreet som dekket huset. En trost vugget seg på den øverste grenen av et palmetre som ruvet over stedet som en vaktpost, og sang sin morgensang. Nede ved brønnen ved enden av byens hovedgate, som gikk fra nordvest mot sørøst, sladret jentene om de underfulle helbredelsene som hadde skjedd foran huset i natt.

Hele byen var våken tidligere enn vanlig denne dagen. Jubelen fra dem som var blitt helbredet, og fra dem som fulgte dem, hadde

forstyrret mange i morgendrømmene og vakt nysgjerrigheten deres. Mange av de fremmede hadde søkt og fått husly hos slektninger og venner, og også eierne av vertshusene fikk tidlige, men velkomne gjester denne dagen.

Men i huset som den gangen var Kapernaums åndelige midtpunkt og høydepunkt, var det dyp stillhet. De som bodde der, hadde vært våkne lenge, men de gikk stille omkring. De visste at Mesteren hadde våket og bedt i ensomhet hele natten, og at han hadde funnet mye og tungt arbeid å gjøre da han kom tilbake.

Oppe på taket sto Peter, et stykke fra rekkverket, så ingen i byen, som alt var våknet til liv, skulle se ham. Det var en vakker morgen, og ikke et vindpust rørte seg. Stille som et sovende barn lå sjøen i fanget på fjellene rundt, og den røde kulen av den stigende solen forgylte toppene.

Vannet hevet og senket seg som brystet til en som puster rolig, og bare av og til ble det satt i bevegelse av et raskt hopp fra en fisk som var uklok nok til å røpe seg for fiskeørnen. Skipene som seilte langt borte, så ut som hvite prikker, og fikk bare den vide vannflaten til å virke enda mektigere. Her og der glitret noe i luften og dukket raskt opp og forsvant igjen. Det var garnene som fiskerne kastet ut fra akterenden av båtene; de dannet en vid sirkel og sank så ned i vannet.

Peter hadde et åpent øye for dette livet og arbeidet midt i stillheten rundt. Han var en driftig og erfaren fisker og kjente denne sjøen ut og inn. Men nå så han i den et bilde av livets store hav, der han i framtiden skulle kaste ut garnene sine når rettferdighetens sol hadde gått opp over det.

Deretter så han opp i bønn til Gud og vendte blikket mot sør, mot traktene ved Dødehavet. Der, i Moabs og Gads land, lå den fryktelige og bratte festningen Makærus, der den store og høyt elskede fangen satt – døperen Johannes, som han hadde å takke for begynnelsen til en bedre kunnskap.

Så vendte han blikket bort igjen og rettet det mot Betsaida, fødebyen hans. Derfra var han kommet sammen med broren sin for å bo i svigermorens hus i Kapernaum. I ånden hilste han foreldrene og vennene sine der og ønsket at de måtte få tro på Israels Frelser, som han – uverdig som han var – hadde fått ta imot i familien sin.

Da han skulle gå ned, kastet han et blikk over rekkverket. Han så at en del menn allerede hadde samlet seg i nærheten av huset og ventet på den første anledning til å høre den store læreren. Samtidig la han merke til at en skriftlærd var i en sint ordveksling med dem rundt seg. «Hvorfor,» ropte han, «søker dere undervisning og hjelp hos denne mannen som ingen har gitt fullmakt, og ikke hos dem som er satt til det, våre rabbier og prester? Vær advart! Han helbreder kroppene, men han forgifter sjelene. Han er en *sjed* (en demon) i menneskeskikkelse, og han vil dra dere med seg ned i avgrunnen som han selv er kommet opp fra.»

Peter hørte dette med gru og harme. Bare med stor møye holdt han seg fra å slynge et passende svar ned til mannen. Taus gikk han ned til rommet der familien hans var samlet til morgenmåltidet og ventet på ham.

Det var et hus i én etasje, men slett ikke fattigslig. Rundt et firkantet, pusset midtrom, som vi vil kalle gårdsrommet, lå det på tre sider stuer og forrådsrom. Oppe, i salen ovenpå, var gjesterommet. Da Peter kom inn i familiens stue i første etasje, spurte han straks: «Har han ikke kommet ned ennå?» Da de svarte nei, vendte han seg til svigermoren og sa: «Kjære, gå opp og bank forsiktig på døren, og se om du kan få ham til å komme ned. Han trenger sannelig mat for kroppen etter slike anstrengelser, så han kan holde ut i arbeidet sitt.»

Hun gikk opp, ba om å få komme inn og sa til ham: «Herre, vi vil ikke bryte brødet uten at du har bedt velsignelsen.» Da reiste han seg, lot henne gå foran og fulgte etter. Rundt bordet satt Peter, hans hustru, svigermoren, broren Andreas og deres opphøyde gjest.

«Fortell meg nå noe, mine brødre,» sa han mens de spiste. De som var der, nølte og ble stille. «Har dere ikke hørt noe fra Makærus?» spurte han videre. «Å, Herre,» ropte de, «de tykke murene i den festningen er like umulige å trenge gjennom som dødsrikets porter!»

«Men jeg,» fortsatte Andreas, «kan kanskje fortelle hva jeg så i går ved tollboden til Matteus. En syrisk karavane med kjøpmenn hadde gått over Jordan der oppe ved Betsaida Julias og gjorde holdt ved tollboden. En av mennene, som bodde i Edessa, fortalte at kong Abgar hadde gitt ham og andre ordre om å forhøre seg nærmere om den

galileiske læreren som gjør undergjerninger.»[1]

«Ja,» svarte Jesus, «Jerusalem er stedet der Messias skal løftes opp som et banner for folkene, men Syria er det landet som først skal samle seg om dette banneret. Men si meg, hva var den krangelen jeg hørte så tidlig i morges under vinduet mitt?» Peter fortalte det han hadde hørt. «Der ser dere,» sa Jesus, «hva jeg har i vente. Vi er omringet på alle kanter av Rådets spioner og av fariseerflokken fra Jerusalem.»

Under slike samtaler ble måltidet avsluttet. Så reiste han seg, gikk bort til inngangen, åpnet døren og talte til folket som hadde samlet seg der i stort tall: «Vil dere høre livets ord, så kom inn, slik Jesaja har sagt: Nå vel, alle dere som tørster, kom til vannene! Og dere som ingen penger har, kom, kjøp og et, ja kom, kjøp uten penger og uten betaling vin og melk!» (Jes 55,1).

Huset var ikke stort, men det var romslig og godt innrettet. Gjennom inngangsdøren kom de inn i gårdsrommet. Det var ikke, som vanlig, dekket av seil eller vinranker, men hadde tak over seg. Da Jesus hadde bedt dem som sto samlet ved døren, om å komme inn, gikk han foran folket inn i gårdsrommet. Han stilte seg foran sisternen – det vil si marmorkummen midt i gårdsrommet – og forkynte Guds ord for mengden, som snart sto tett som en vegg rundt ham. Han talte om frelsen som var lovet, og som nå var kommet.

Mengden ble større og større etter hvert, så både første etasje og plassen foran huset var fullstendig fylt av mennesker. Akkurat da kom fire menn, som to og to avløste hverandre og bar en helt lam mann i en hengekøye. Det var tydelig at de hadde gått en lang vei og allerede hadde båret morgenens hete og slit. De kom for sent; det var helt umulig å trenge seg gjennom mengden og fram til Jesus.

De gikk derfor rundt huset, og heldigvis fant de en stige som sto lent mot baksiden, akkurat høy nok til å nå opp til taket. Den syke gikk med på å bli fraktet opp stigen, og de bandt ham fast til båren med tauene fra hengekøyen. To av dem gikk opp, og de to andre løftet den syke så høyt at de der oppe kunne trekke ham opp resten av veien. Da han var kommet opp, gikk de to andre også opp på taket.

Da alle var oppe, gikk en av dem noen trinn ned trappen fra taket for å se hva de kunne gjøre. Derfra hørte han Jesu stemme. I dyp

[1] Fortellingen om kong Abgar av Edessa er et gammelt sagn som kirkehistorikeren Eusebius gjengir.

stillhet sto mengden rundt ham, og den fyldige stemmen hans fylte rommet. Ordene hans virket som et elektrisk støt og holdt oppmerksomheten fanget, for hele hans sjel var i dem, og ansiktet og hele hans person talte med. Mannen som hadde gått ned, lyttet og så og glemte alt annet.

Den syke begynte utålmodig å spørre: «Hva skal skje med meg?» Da de tre hadde kalt kameraten sin tilbake, ble alle fire enige om at det var umulig å bære den syke ned den trange trappen. «Det er ikke annet å gjøre,» sa de, «enn å ta av taket og fire ham ned den veien. Men da legger vi hånd på en annen manns eiendom, og dessuten er det et farlig vågestykke.» «Fir meg ned,» ropte den syke. «Jeg er fornøyd bare jeg får ligge ved føttene hans, levende eller død. Og all skade vi gjør, skal vi betale fullt ut.»

Midt på taket var det en firkant av teglstein, lagt sammen som en mosaikk og formet som et mønster som prydet taket. Men firkanten var ikke bare til pynt; den skulle også gi lys og luft. I regntiden om vinteren var den lukket, og det var den ennå, enda regntiden var over og våren var kommet med påsketiden – særlig langs sjøen – i all sin prakt, som et liv som har stått opp igjen.

Da de fire bærerne hadde tatt bort teglsteinene, viste det seg at de lå på en planke med en ring, som kunne åpnes som en luke. Mellom bjelkene i bygningen var det en åpning akkurat stor nok – og ikke en tomme større – til å fire den syke ned, fremdeles fastbundet til båren. Den firkantede åpningen var med vilje laget rett over sisternen i gårdsrommet, og det så ut til at de kunne fire den syke ned slik at han ville havne like bak taleren og ligge rett foran ham når han snudde seg.

Den stakkars syke lot dem gjøre med seg som de ville. De fire vennene hans ønsket virkelig å skaffe ham utfrielse, og de var også sikre på at det blant mennesker bare var én som kunne hjelpe ham. Denne ene var Jesus fra Nasaret. Som tusener den gangen var de overbevist om at frelsens Gud selv hadde besøkt sitt folk i ham. De fire var naboene og vennene til den syke, og de hadde gjort sitt beste for å oppmuntre ham og lindre smertene hans.

Den syke hørte til den lille flokken av mennesker som ser til Gud først av alt. Han ville gladelig ha båret lidelsene sine om han ikke – vi vet ikke av hvilken grunn – hadde sett en fortjent straff fra Gud i dem.

Tanken på at Gud hadde forkastet ham, ville ha gjort selv et rikt liv i overflod til et helvete på jorden. Slik gjorde den samme tanken også de fryktelige lidelsene hans dobbelt bitre – lidelser som lenket ham til leiet, nesten som en død, enda han levde.

Han hadde helt gitt opp håpet om noe bedre og våget ikke å håpe at Jesus skulle helbrede ham både til kropp og sjel. Men han visste at Jesus var den eneste som hadde makt til å hjelpe ham. Og selv om han regnet seg som helt uverdig til noen hjelp, bestemte han seg likevel for å høre Guds ord fra den gudsendtes munn, enten det ble til død eller liv.

Tauene de firte den syke ned med, var så vidt lange nok, og de fire mennene måtte bøye seg så langt ned at de nesten lå på magen for å nå langt nok. Allerede da de åpnet taket, hadde larmen vakt oppmerksomhet i forsamlingen nedenfor. Men taleren holdt dem så fast med sin veltalenhet at det ikke ble noe avbrudd.

Men da hengekøyen kom til syne over hodene på forsamlingen, ble de først stumme av forbløffelse, og til sist brøt det ut i ropet: «Rabbi, rabbi! De firer en syk mann ned bak deg!» «Se,» sa Jesus og så opp, «deres tro! Hjelp dem med deres kjærlighet; ta imot den syke, så han ikke faller!»

Da strakte mennene som sto nær Jesus ved sisternen, armene ut og tok tak i hengekøyen. Tauene var ikke lange nok til å fire den helt ned på gulvet, så de løste dem og la med egne hender den syke, sammen med båren han lå på, ned for Jesu føtter.

Forventningen som dette vakte i forsamlingen, var merkelig stor. Når Jesus tidligere hadde helbredet syke, hadde han gjort det så stille og ubemerket som mulig, og som regel slik at bare den syke og de nærmeste var til stede. Han ville bevisst unngå å tenne folkebegeistringens uåndelige ild, så ikke hatets flamme hos fariseerne, som lenge hadde ulmet i det skjulte, skulle blusse opp.

Han ønsket ikke først og fremst å være kjent som en undergjørende lege. Han ville at de skulle tro på ham som Frelseren, villig til å bære alle lidelser hans Far ville legge på ham; men han ville ikke av egen vilje dra dem over seg. Men nå lå det med ett en syk foran ham som så ut til å være uhelbredelig, og mange vitner så på. Han sto overfor en oppgave, og den tette mengden rundt ham ventet med dyp spenning på hvordan han ville løse den. Vil han klare det, og hvordan vil han

gjøre det? Slike spørsmål kunne leses i alle de spørrende ansiktene rundt.

«Menneske, hva ønsker du?» spurte han med fast stemme. Den ukjente mannen hadde så brått avbrutt prekenen hans, men ikke vendt seg til ham med et eneste ord, verken med tiltale eller bønn. Den syke tidde, men brystet hevet og senket seg, hele kroppen skalv, og fra øynene, som stirret opp mot Jesus, strømmet tårene under tung gråt.

De som sto ham nær, vitnet om at han kunne se de innerste tankene hos mennesker. Han så at denne mannen ikke regnet kroppens helse som det høyeste gode. Sukkene hans var selvanklager, skjelvingen var frykt for Den Hellige, og gråten var en bønn om nåde. Derfor gledet Herren seg, for her kunne han gripe det onde ved roten og begynne gjenopprettelsen innenfra.

Hjertet hans åpnet seg, ansiktet ble lyst og stemmen mild. Med et uttrykk der en opphøyd bevissthet om hvem han var, en medfølelse som bøyde seg dypt ned, og urokkelig visshet var forent i fullkommen harmoni, sa han: «Vær frimodig, sønn! Dine synder er deg forlatt!» (Matt 9,2).

Disse ordene virket på den syke som når vinden sprer skyene så den blå himmelen kommer fram, eller som når en regnskur fra himmelen gir nytt liv til en plante som nesten er visnet i den brennhete jorden. Han kjente at han hadde fått nåde, og Guds fred trengte inn i sjelen hans. Trekkene hans ble glatte og lyse, øynene så takknemlig opp mot Trøsteren, og gleden speilte seg i tårene hans, slik solen speiler seg i perlende duggdråper. Men mens disse trøstende ordene ga den syke nytt liv, lå det i dem spiren til døden for ham som talte dem.

Lovens gudstjeneste kjente til at presten erklærte noen ren – for eksempel de spedalske – men ikke at han erklærte noen ren fra synd. Jødedommen kjente slett ikke til at mennesker forkynte syndsforlatelse. I det sjette kapitlet av sin profetbok får Jesaja syndsforlatelse ved en serafs munn, og i Sakarja 3 ved Herrens engel. Men i begge profetsynene står det et særskilt bud fra Herren om dette, som de himmelske sendebudene utfører. For retten til å forlate synder tilhører Gud alene. Når en skapning erklærer en annen fri og løst fra syndene sine, kan det ikke skje med talerens egen myndighet, men bare med fullmakt fra Gud.

Derfor er det lett å forstå at Jesu ord til den lamme vakte forundring og forbauselse hos dem som var til stede. Men hos noen i forsamlingen virket de på en annen måte. Bakerst, på en benk ved siden, satt noen *tannaim* (skriftlærde). Disse ordene satte dem i voldsom opphisselse; de vred seg fram og tilbake på setene, ristet på hodet og fektet med hendene. Jesus forsto de sinte ansiktene og fakterne deres. Anklagen de dermed reiste mot ham, var intet mindre enn at han spottet Gud.

Det var et svært viktig vendepunkt i Jesu liv. For da de skriftlærde i sitt hjerte dømte Jesus som gudsbespotter, begynte den rettsforfølgelsen som noen år senere skulle få en så tragisk ende i Jerusalem. Herrene bakerst i gårdsrommet trodde de kunne følge med i det som skjedde, uten å bli lagt merke til. Men der ble de ubehagelig skuffet. De måtte innse at det var de som ble iakttatt, og at hans altgjennomtrengende øye hadde sett like inn i tankene i hjertet deres.

De harmet seg over denne mannens anmasselse. Uten å ha gått i noe *bet ha-midrasj* (lærehus) og uten å kunne vise fram noen *hora'a* (fullmakt til å undervise) hadde han våget å opptre som lærer. Og nå måtte de finne seg i den skam å bli pekt ut for hele folket, da han rettet de gjennomborende og flammende øynene sine mot dem – så krenkende for deres innerste sjel – og spurte dem: «Hvorfor har dere onde tanker i hjertet?» (Matt 9,4).

Han hadde allerede forstått at han ikke kunne håpe å gjøre noe sunt inntrykk på dem. For dem var han en lekmann drevet bare av sykelig egenkjærlighet, som mot all rett hadde tatt på seg en lærers oppgaver og gjorde folket opprørsk mot dets lovlige lærere. Han visste godt at disse mennene bare sugde gift ut av ordene hans. De samlet stoff for å ødelegge virksomheten hans for alltid, og anstøtet de tok av ham, kunne ikke helbredes, for de hadde med vilje herdet hjertet mot ham.

Men han fryktet dem ikke. Han tok opp kampen de bød ham, ved brått å dra dem ut på slagmarken, så de som i det skjulte planla et angrep, selv måtte forsvare seg. «For hva er lettest,» sa han, «å si til den lamme: Dine synder er deg forlatt – eller å si: Stå opp og gå?» (Matt 9,5; Mark 2,9).

Siden de dømte etter det de hørte og så, måtte det første selvsagt være lettere enn det siste – selv om det for dem lød som gudsbespottelse. For det første er et ord der virkningen ikke kan ses, og der

bedrag lett kunne skjule seg. Men i det siste tilfellet måtte et synlig resultat følge som bevis for de tilstedeværende, om ikke taleren selv skulle bli til skamme.

Uten å vente på svaret deres vendte han seg til den lamme og fortsatte: «Men for at dere skal vite at Menneskesønnen har makt på jorden til å forlate synder – stå opp, ta båren din og gå hjem til ditt hus» (Mark 2,10–11).

Mennene på benken bøyde hodet i forvirring og sinne og stirret ned i bakken. En dyp og åndeløs stillhet rådde i hele forsamlingen. Alle øyne var festet på den syke. De fire mennene oppe – noen av dem så ned gjennom åpningen, mens de andre sto i trappen – var bare øyne og ører for det som skjedde nedenfor. Det var for å få et kraftord fra Jesus at de hadde slitt. Men saken hadde tatt en så uventet vending at det forvirret dem, slik et brått tordenbrak like etter lynet gjør.

Den syke hadde nok hørt lyden av ordene, men han manglet viljen til å lyde dem. Naturkreftene som den underfulle kraften i disse ordene hadde kalt til live, arbeidet seg fram litt etter litt, og Jesu øye, som var festet på den syke, fulgte virkningen av ordene skritt for skritt.

Lammelsen begynte å løse seg, musklene begynte å vise liv, og følelse og evne til å bevege seg kom tilbake. Da han kjente at lemmene, som til nå hadde vært uten følelse og bevegelse, igjen lød viljen hans, reiste han seg, forundret over seg selv, litt etter litt og med økende selvtillit, til han til slutt sto rett opp foran ham.

Han rakte hendene ut mot Jesus, sank på kne og tilba ham. Men Jesus trådte tilbake og pekte på båren. Mannen tok båren i de fire hjørnene, brettet den sammen og holdt den foran seg, så han fremdeles kunne se rett på Jesus. Uten å ta øynene fra sin redningsmann gikk han baklengs gjennom mengden, som ga plass for ham, til han kom ut på gaten.

Grepet av frykt og forundring tidde alle mens dette skjedde. Men da mannen som var blitt frisk, var gått, brøt det løs rop av undring og begeistring, først dempet, men stadig sterkere. «Slikt har vi aldri sett!» «I dag har vi sett utrolige ting!» Slik ropte den ene til den andre, som sa seg enig.

En ærverdig gammel mann, en av de ledende borgerne i Kapernaum, prøvde å gi uttrykk for det som lå i disse blandede stemmene av begeistring. Han vendte seg mot benkene som de skriftlærde hadde

tatt plass på, men nå i all stillhet hadde forlatt, og ropte høyt: «Lovet være Gud, som har gitt mennesker så stor en makt!» (Matt 9,8).

Disse ordene gjaldt ham som kalte seg Menneskesønnen, og de priste Gud for den makten han gjennom dette ene mennesket hadde gitt menneskeslekten. Folkets hjerte var ennå sunt og ikke fordervet av de falske lederne, men ga trofast gjenlyd av inntrykkene det fikk.

Navnene på de skriftlærde som denne gangen anklaget Jesus for gudsbespottelse, er ikke nevnt i de tre første evangeliene. Kanskje sto de i Midrasjen til Forkynneren 7. Synagogens gamle lærere forsto den onde kvinnen som Forkynneren taler om her, som kjetteriet (*minut*). I denne betydningen sier Midrasjen til dette stedet om ordene «Den som behager Gud, slipper fra henne», at Hananja ben Ittai og rabbi Josva er eksempler på det. Og om ordene «men synderen blir fanget av henne» (Fork 7,26) sier den at det gjelder mennene i Kapernaum.

«Mennene i Kapernaum?» – men slett ikke alle. Det manglet mye på at alle innbyggerne i byen, som Jesus hadde æret ved å gjøre den til stedet for sin virksomhet i Galilea, var blitt fanget i evangeliets garn – budskapet om at Guds rike var kommet nær. Altfor mange hadde slått rot i hverdagslivet og var helt oppslukt av verdens saker, så Jesu ord ikke vakte noen lyst til å høre mer, og gjerningene hans ikke vakte nysgjerrigheten deres.

I fritimene – og mange hadde rikelig av dem – ville de heller spasere fram og tilbake på landeveien, slå av en prat med de reisende som gikk forbi, og spørre dem om det siste nytt. Eller de ble stående i timevis og se utover sjøen og følge båtene som kom og gikk, med folk og last. Eller de satt på vertshuset med et krus italiensk vin og kritiserte fjorårets viner fra Libanon og Moab, og likeså de nyeste forordningene fra kong Herodes Antipas eller Herodes Filip.

De nøyde seg gjerne med å se på Jesus som en underfull lege for de syke, men var godt fornøyd med at de selv ikke trengte ham. En og annen ristet til og med på hodet og mente at det var noe galt med det hele. De som denne morgenen hadde stimlet sammen rundt Jesus, var av et bedre slag. Vi har grunn til å tro at de, selv om ikke alle var drevet av lengsel etter frelse, likevel ble drevet til ham av noe høyere enn bare denne verdens motiver.

Da de med forbløffede blikk hadde fulgt mannen til døren og med forundringsrop vendte seg mot Jesus igjen, var han forsvunnet fra

plassen ved kummen. Han hadde brukt forvirringen som underet skapte, til å ta seg gjennom mengden og skynde seg opp bakre trapp. Da han kom opp, sank han på kne.

Bifallet hadde smertet ham, for ved siden av en del toner som klang rent, hadde han hørt enda flere som ikke gjorde det. Og sammenstøtet med de skriftlærde hadde malt hans blodige endelikt for ham. I bønn samlet han seg til mengden hadde spredt seg. Først da alt var blitt stille nedenfor, ble det også stille i sjelen hans.

Så reiste han seg og gikk ut fra rommet sitt til forstuen foran. Der samlet han seg til det han hadde i sinne, og gikk så ned trappen og inn i familiens stue. Ansiktene til de to kvinnene, mor og datter, lyste opp av glede. De leste dagens salme. «Les videre,» sa han, «og les høyt, så jeg kan høre det.»

Litt senere kom de fire mennene som hadde båret den lamme, inn. Som tegn på takknemligheten sin hadde de med seg en kurv med roser – i denne trakten, der klimaet er for varmt for roser, er de en sjeldenhet – med en kant rundt av narsisser, hyasinter og blåblomstrende skilla. «Ta imot disse,» sa de til Peters hustru, «og pynt rommet til vår Mester og hjelper med dem!»

Men hun forsikret dem om at han avslo alle slike gaver, og at han strengt hadde forbudt henne å ta imot noen. Da tømte de kurven og strødde rosene ut på plassen foran huset. Byens barn kom og stilte seg rundt denne hagen de hadde laget. Og da en stemme fra huset ropte til dem: «Ta dem!», bandt de kranser av rosene og skillaene, narsissene og hyasintene, og løp av sted i stor glede og ropte til dem hjemme: «Se her, blomster fra Jesus-huset!»

3. Middag

Ved middagstid kom Simon og Andreas hjem. Den første halvdelen av dagens arbeid var gjort. «Hva skal dette bety?» spurte Andreas da han så blomstene som var strødd utenfor huset. «Har du ikke lest det Sakarja sier?» svarte Simon. «‹Se, det skal komme en mann som heter Spire. Han skal spire fram av sin rot, og han skal bygge Herrens tempel›» (Sak 6,12).

«Men det er jo så mange blomster», fortsatte Andreas, «som om det var reist en *chuppa* – en brudebue – for en kongesønn her.» «Nå vel», sa Simon, «er han ikke en konge? Når våre vise menn sier at rabbinerne er konger, er ikke han så mye mer en konge? Hans ord og gjerninger er jo like høyt over deres som himmelen er over jorden.»

«Ja, sannelig», sa Andreas, «hans sjel kan ikke ha kommet fra noe annet sted enn fra herlighetens trone. Føler ikke du det på samme måte som jeg?

Når jeg bare ser ham for meg i tankene, kan jeg ikke holde meg for kjærlighet, men faller ham om halsen og kysser ham. Men når jeg ser ham med egne øyne, skjelver jeg for hans nærvær, som om jeg sto i fare for å røre ved den hellige arken i Det aller helligste. Og når han tar hånden min i sin, skjelver hele kroppen min, bakken forsvinner under føttene mine, og det er som om jeg svever mellom himmel og jord.»

De to mennene hadde vært ute på sjøen fra tidlig morgen. Nå la de av seg beltene og vasket hendene, for middagsmåltidet sto ferdig. Jesus ble kalt inn, og han ba bordbønnen. Han virket ikke som en gjest i huset, men heller som husets herre. De som var samlet, tidde og ventet til han begynte samtalen.

«Og nå, mine brødre», begynte han, «krydre måltidet for oss og fortell hvordan det gikk dere i dag.» «Herre», sa Peter og smilte, «fisken var mer villig til å gå i garnene våre enn kjøperne var til å ta den ut av dem. Vi hadde den beste fangsten av alle, men ikke den som var mest verdt. Vi bød fram brasme, barbe og abbor i store mengder og til lave priser. Men vi så at folk som kom for å kjøpe, tenkte som ordtaket sier: ‹Et fett stykke, men det sitter en torn i det.› De syntes å være redde for fisken vår, som om den var kjettersk og full av trolldom.»

«Har dere ikke lest det som står i Salme 119?» sa Jesus. «‹Alle ting er dine tjenere› (Sal 119,91). Fiskene er bedre tjenere for Gud enn menneskene.» «Ja», begynte Andreas, «vi ville ha solgt ut før hvis ikke torgoppsynet og flere skriftlærde hadde stått der og nøye gransket alle som kjøpte av oss.» «Men dere har vel solgt ut likevel?» spurte Jesus. «Ja, Herre», svarte de to brødrene samtidig.

Så ble Andreas stille, og Peter fortsatte alene. Han fortalte at den kongelige embetsmannen som hadde Jesus å takke for at sønnen ble frisk, ofte hadde hjulpet dem ut av en slik knipe, så de slapp å vente for lenge på kjøpere.

«Da ble dere altså ferdige på torget i rimelig tid?» sa Jesus. «Hva har dere gjort siden?» «Vi gikk ned til båtene for å frakte en homer hvete fra Korasin som var solgt til Betsaida. Da kom fem menn løpende ned mot oss. De hadde spurt etter oss opp og ned langs stranden. Den ene ropte: ‹Godt at vi fant deg, for jeg står i gjeld til deg. Jeg har din høye gjest å takke for at jeg er frisk, men det kostet taket på huset ditt.›

Da han hadde forklart meg hvordan det hang sammen, trykket han en gullmynt i hånden min. Men jeg ville ikke ta imot den før jeg visste hva det ville koste å reparere huset. Da ble han nedslått og spurte: ‹Vil du sette oss over, så vi kan ta korteste vei til Betsaida Julias?› ‹Ja visst›, sa jeg, ‹hvis dere skynder dere. Og vi skal til og med nøye oss med vanlig betaling for turen.›

Så løp de et stykke tilbake, og etterpå gikk de om bord i båten med bagasjen sin. Blant den var en hengekøye og en rosebusk med knopper, gravd opp med røttene – en sjeldenhet her ved sjøen. Om den sa den helbredete mannen: ‹Jeg vil plante den i et godt stelt bed foran huset mitt, og rosene den bærer, skal bare kalles «Kapernaums underroser».›

Vinden kom fra vest, og båten seilte nesten uten ror, så vi var snart framme. Det var en herlig tur, for de fem mennene kunne ikke få høre nok om deg, Herre. Det var godt at vi var to, så vi kunne avløse hverandre med å fortelle.»

Samtalen ved bordet ble avbrutt av en merkelig hendelse. Maria, Jesu mor, hadde riktignok vært i Kapernaum én gang før (Joh 2,12). Men siden den gang var lengselen etter sønnen blitt større for hver måned de var skilt. I ånden var hun alltid hos ham. Men etter at han begynte sin offentlige virksomhet, hadde ikke kjærligheten i hjertet hennes møtt den gjenklangen hun ønsket. Selv de nærmeste rundt henne tenkte ikke helt som hun.

Desto ivrigere brukte hun de ledige stundene hun fikk mellom pliktene i en stor husholdning, til å arbeide for ham. Hun sydde linklær til ham og gledet seg til at hun kanskje selv kunne komme med dem. En slik anledning bød seg akkurat i rette øyeblikk.

En velstående venn av familien – en av de få som hadde erkjent at Jesus var den Gud hadde sendt – hadde et ærend i Tiberias, den gang et stort sentrum for handel og forretninger. Derfra tenkte han å ta en tur til Kapernaum for å høre sannhetens ord fra den store nasareerens munn enda en gang.

Dette fortalte han Josef og la til at han ikke bare gjerne ville ta Maria med, men at han ville regne det som en ære. Selv kunne han lett gå de sju timene til Tiberias til fots, mens trekkdyret hans sto til hennes tjeneste. Han skulle også sørge for at hun kom trygt hjem igjen.

Maria ble glad og beveget da hun hørte dette, og et bedende blikk til mannen ga henne straks hans tillatelse. Fordi de ville komme fram til Kapernaum ved middagstid, var følgesvennen hennes klar til å dra mellom nattens niende og tiende time, altså omkring tre og en halv time før soloppgang. Mannen gikk raskt, og dyret syntes ikke å kjenne noen vekt.

Da de dro forbi kornåkrene og blomsterbedene ved Kefr Kenna, lå landsbyen ovenfor ennå i dyp søvn. Derfra gikk veien over en arm av Battauf-sletten og steg så jevnt opp til vannskillet, som landsbyen Lubije markerer. Ved soloppgang var de kommet til fødestedet til apostelen Judas Taddeus, som lå på en høyde dekket av fikentrær og oliventrær.

Etter en kort hvil kom de til to brønner oppe på en åsrygg. Da så de sjøen for første gang. Den lå mørk og glitret i solskinnet. Da de kom nær den og gikk forbi sørsiden av Karn Hattin – klippemassen med de mørke tindene, der Bergprekenen etter tradisjonen skal være holdt ved foten – begynte de å møte folk fra traktene omkring. De kunne fortelle at Jesus var i Kapernaum, og at han samme morgen hadde gjort en rekke under.

For å komme rett til Tiberias gikk de ikke ned gjennom Duedalen (*Wadi Hamam*) forbi hvetelandsbyen (*Kefr Hattin*), men gjennom Emmausdalen (*Amwas*), som munner ut i sjøen ved Tiberias. I Tiberias traff Maria på en båt som nettopp var kommet fra Kapernaum og skulle tilbake med en gang. Fiskerne var først bryske, men da de hadde sett på henne, ble de stille og ærbødige.

Det var Simons hustru som først hørte den varsomme bankingen på døren. Hun reiste seg, så ut gjennom tregitteret i vinduet og for tilbake overrasket og ropte av stor glede: «Maria fra Nasaret!» Knapt hadde hun sagt det, før Peter sprang opp og skyndte seg etter henne. Han åpnet døren og tok Maria i hånden. Han så på henne med dypt alvor og sa: «Velsignet være hun som kommer!» Med venstre hånd tok han bylten hun bar på.

Hun gjengjeldte hilsenen og spurte med en stemme som røpet uro og frykt for å få nei til svar: «Finner jeg Jesus her?» «Ja, sannelig, min Herres mor», svarte Peter. I samme øyeblikk kom Jesus, fulgt av de andre. De lot ham gå foran og ble stående noen skritt bak ham.

Lenge holdt Maria ham i favnen, og han avviste henne ikke. De varme tårene hennes rant ned mot brystet hans, tårer av dyp glede og sorg på én gang. «Fred være med deg, fred være med deg, min kjære mor», sa Jesus og trykket leppene mot issen hennes.

Så støttet han henne under armen og førte henne inn i rommet. Der hilste først kvinnene hverandre med høye gledesrop. Etter dem kom Andreas bort til henne. Han følte mer enn han kunne si, og hun trykket hans hånd desto hjerteligere.

Men da kvinnene begynte å spørre hvordan Maria hadde kunnet komme til Kapernaum på denne tiden av dagen, avbrøt Peter dem og sa: «Hvorfor lar dere vår venninne stå så lenge? Hun må være trett etter den lange reisen. Sett deg, kjære frue, ved siden av vår Mester og bryt brødet med oss, så du kan styrke deg og gjøre oss ære. Vi skulle

gjerne hatt noe bedre å by deg enn saltfisk. Men Hanna» – han ropte til hustruen sin – «hent inn noen druer og fikener, slik som de ennå finnes i Nasaret, så gjesten vår kan smake velsignelsen fra Gennesaret-landet.»

Da de alle satt ved bordet, spurte Jesus henne selv hvem hun hadde reist sammen med, og hvilken vei hun hadde kommet. Og da hun i gleden over å se sønnen igjen glemte å spise, oppfordret han henne til å ta for seg. Da han la til at hun skulle gå opp med ham til kammerset hans etter måltidet, ga hun ham et blikk fylt av den dypeste takknemlighet. De andre skjønte godt hvorfor, og etter å ha tidd lenge fikk de nå mot til å tale.

«Så lykkelige dere er», begynte Maria, «som alltid har denne vakre, store og maleriske sjøen for øynene! Etter den lange ritten på eselet har bølgene båret meg så mildt og likevel så raskt inn i deres midte. Og hvor vakker denne byen er! Husene ses langt borte, og det ser ut som om de flyter på vannet.»

«Ja, Kapernaum er vakker», svarte Simon, «og aldri har den vært vakrere enn nå, da den virkelig er det navnet betyr: Trøsterens og trøstens by. Men de fleste som bor her, tenker ikke på noe annet enn en lekker stekt fugl og gammel vin.»

«Men Nasaret er heller ikke å forakte», skjøt Andreas inn. «Her ser vi sjøen, men når dere går opp på høyden, har også dere utsikt over havet. Jeg glemmer aldri den kvelden da jeg derfra så den herlige solen gå ned i havet bak Karmel-fjellet og Akko-bukten.» «Du har rett, Andreas», sa Jesus. «Heller ikke jeg kan noen gang glemme den høyden. Den er blitt for meg det Sinai var for Moses.»

«Helt fra han var gutt», fortsatte Maria, «var det hans kjæreste sted. Når jeg savnet barnet mitt og Josef gikk for å lete etter ham, lette han sjelden forgjeves der.»

Da samtalen var kommet i gang på denne måten, spurte de etter hver enkelt i Marias familie. «Hvordan har Josef det», utbrøt Simon, «han som så trofast har vernet den spe kvisten (Jes 11,1) som nå er vokst opp til livets tre?» Så spurte de etter Jesu brødre og søstre. Nå mente kvinnene at også de kunne være med i samtalen, og de spurte hvordan det gikk dem i det ytre, men også hvordan de nå stilte seg til Jesus.

Maria visste at hun var i den kjæreste familiekrets, og talte åpent, mens hans ansikt skiftevis ble lyst og mørkt. Hver gang hun begynte å tale, ble alle stille og lyttet oppmerksomt til de nokså langsomme, nøye valgte og veide ordene hennes. Det var verdt å se hvordan lys og skygge i det hun fortalte, vakte de samme følelsene i hjertene til tilhørerne. Men Jesus bare lyttet. Han overlot moren til vennene som tok seg av henne, og gledet seg over å se henne tatt imot med så tydelig kjærlighet.

Da måltidet var over – denne gangen varte det godt ut over den vanlige tiden – reiste Jesus seg og ba takkebønnen med tildekket hode. Etterpå takket også Maria sine gode venner. Så fulgte hun Jesus da han vinket, og gikk med ham til kammerset hans. Peter hadde allerede båret sakene hennes dit, fikk hun høre.

Nå hadde hun ham alene hos seg og var kommet fram til målet for reisen. Hun la armene om ham, men i stedet for å kysse ham, slik hun hadde gjort tusen ganger i tankene hjemme, gjemte hun hodet mot skulderen hans, og han bøyde seg ned over henne. Hele kroppen hennes ristet, og hun brast i heftig gråt. Hun bare gråt uten å si noe, klamret seg til ham og ville ikke slippe ham.

Etter en stund sa Jesus: «Mor, vær rolig, sett deg ved siden av meg og fortell meg hvorfor du gråter slik.» Da de satt, holdt hun hånden hans i sin, så ham inn i øynene og begynte å tale: «Jeg gleder meg fordi jeg endelig har deg igjen, og jeg gråter fordi jeg snart ikke skal ha deg lenger.»

«Vet du da», svarte Jesus, «hvor snart eller hvor sent jeg skal forlate denne verden?» «Å, mitt barn!» svarte Maria. «Sier ikke ditt bleke ansikt og dine gjennomsiktige hender meg at du sliter ut kreftene dine? Og selv om du ikke slet deg ut – jeg er riktignok bare en kvinne og bundet til mitt hjems fire vegger – hvordan skulle jeg kunne unngå å se hatet hos dine fiender, som vokser fra dag til dag, og at de for lenge siden har sverget på å drepe deg?»

«Men», sa Jesus, «har ikke en stor del av folket gått over på min side, og de vil vel hindre fiendenes planer?» «Ja», sa Maria, «kraften i talene dine, frimodigheten din mot dem som har makten, og det nye ved hele din framtreden har gjort mange begeistret for deg. Men denne gunsten hos folket er som en bekk: regnskurene fyller den raskt, men snart er den borte igjen.»

«Du har rett, du velsignet blant kvinner», svarte Jesus. «De fleste i dette folket søker ikke frelse fra syndene sine, men fra helt andre byrder. Og når avgjørelsens time kommer, vil de forlate meg feigt, troløst og utakknemlig. Ditt blikk inn i framtiden bedrar deg ikke. Men selv menneskenes fiendskap og vantro må tjene Guds planer, og for å fullføre dem er jeg kommet til verden. Min vei går ned i et dyp som jeg grøsser for. Men jeg spør ikke etter min egen vilje; jeg adlyder Gud som er i meg, enten det går oppover eller nedover.»

Ansiktet hans hadde vært mørkt en stund, men med disse ordene klarnet det, som om det ble forklaret, for den guddommelige kraften i ham trådte fram. Maria drakk inn hver stråle fra ansiktet hans og ble fylt av en skjelvende himmelsk salighet.

Det ble en lang pause. Maria tidde, men som alltid ba hun av hele sitt hjerte. «Vakker», sa sjelen hennes i dypt samfunn med Gud, «var den stigende solen, vakker den grønne inngjerdingen, vakker den blå sjøen, vakkert dette kjærlighetsmåltidet i den kjære vennekretsen. Men vakrere enn alt er han. For en time dette er! Mine øyne har skuet Kongen i hans herlighet» (Jes 33,17).

«Og hva sier nå min mor?» spurte Jesus og brøt stillheten. Hun rakte hånden mot pannen hans, men rørte den ikke, og ropte: «Salig er du som sier: ‹Se, jeg kommer … Å gjøre din vilje, min Gud, er min lyst›» (Sal 40,8–9).

«Og salig», fortsatte han og tok hendene hennes, «er hun som bøyer sin vilje under sin Skapers vilje, og som ikke skremmes når hun ser sverdet som skal gjennombore hennes sjel (Luk 2,35). Men si meg, hva er det i den bylten der som du har lesset på deg?»

Overgangen til dette spørsmålet var brå, og Maria måtte samle tankene før hun kunne svare. «Hva er søtere for en mor», begynte hun, «enn å arbeide for sitt kjære barn? Og hva skulle være tyngre for henne enn å måtte overlate til andre kvinner å stelle for ham som har ligget under hennes hjerte?

Bylten har forskjellige slags linklær som du vil trenge. De er riktignok ikke av særlig fint stoff – det har vi ikke råd til i vår fattigdom – men solide og pene, og alt er tilskåret, sydd og laget med mine egne hender. Tankene mine er alltid hos deg, men aldri gladere enn når hendene mine gjør noe for deg.»

Da hun åpnet skatten sin, tok fram hvert enkelt plagg og fortalte hva det var til, utbrøt Jesus gang på gang: «Så godt du har sørget for meg! Så flittig du har arbeidet! Dette er mer enn jeg trenger, og mer enn jeg kan bruke. Dette er godt og rikelig nok til bryllupet for en sønn som gjør seg klar til å føre bruden sin med seg til et fjernt land.» Hun visste godt hvor lite gavene hennes fortjente slik ros, men hun gledet seg fordi han var glad. Hun som ennå skulle lide så mye, hadde ikke hatt så røde kinn på lenge.

Så la Herren armen om skulderen hennes. Da han hadde ført henne tilbake til benken ved veggen og satt seg ved siden av henne, begynte han: «Fortell meg nå mer om det du nevnte ved bordet. Er byen på høyden fortsatt hvit utenpå og mørk inni?»

«Den dag i dag, min Sønn og Mester», svarte hun, «er de like fiendtlige mot deg som da de ville styrte deg utfor fjellet» (Luk 4,29). «Og er Maria fortsatt som en lilje blant torner?» fortsatte han (Høys 2,2). «Ja, Herre», svarte hun. «Elis datter er fortsatt yndlingsmålet for de onde tungene. Men hun lever så tilbaketrukket at tornene ikke skader henne stort.»

«Og din mann?» fortsatte han. «Ham farer de vel mindre hardt fram mot, fordi han er av Davids ætt.» «Å nei», svarte hun. «Fordi han ikke er annet enn en snekker, regner folk det nærmest som en forbrytelse at han ikke har forstøtt deg som et uekte barn – deg som ble sendt til ham fra himmelen.»

Ved disse ordene ble Jesu ansikt formørket, og Maria ble forskrekket over seg selv, som om hun med ordene sine hadde vanhelliget det som var hellig. Og som for å glatte over det, la hun til: «Men Herren har fortrolig samfunn med dem som frykter ham (Sal 25,14), og slik vanære er en ære for oss.»

«Slik er det», fortsatte han. «Men står mine søstre og brødre like høyt over spotternes bakvaskelser som foreldrene deres?» Maria så sorgfullt ned og valgte ordene med omhu da hun sa til Herren: «Herre, i denne bakvaskelsen er ingen av dem med. De ærer og elsker deg alle sammen. Men du går for langt for dem, og de blir skremt når du går mot den bestående ordning. De kan ikke få seg til å forstå at deres førstefødte bror er Israels Messias.»

«Hva», sa han forundret, «er heller ikke Jakob og Judas kommet lenger enn dette?» «Nei, min Herre», svarte hun, «og likevel står disse

to meg nærmest. Hver gang vi taler om deg, tar de alltid mitt parti. Da jeg dro, ropte de etter meg at jeg skulle hilse deg og be deg be for dem.» «Det skal jeg gjøre», sa han. «Dette Galilea er et dødsskyggens land, og den som lenge har sittet i fengsel, kan bare langsomt venne seg til sollyset.»

Da de hadde talt slik sammen i omkring en time, reiste han seg og sa: «Nå, mor, må jeg forlate deg. Tiden for M*inkha* – ettermiddagsbønnen – nærmer seg, og mitt kall fører meg ut for å søke de fortapte får av Israels hus.» «Er jeg også en av dem?» spurte hun. «Nei», svarte han. «Du kjenner Israels hyrde og kan si med sulamittinnen: ‹Min elskede er min, og jeg er hans›» (Høys 2,16).

«Men når du drar rundt i landet», sa hun, «får jeg bare sjelden se deg. Og så lykkelig jeg er når jeg ser deg!» «Du skal ennå se meg ofte», svarte han. «Men glede uten sorg blir det ikke for deg å se meg før vi møtes i den andre verden.» «Ja», svarte hun, «jeg må øve sjelen min i å gi deg opp for denne verden. Men det som er lett for deg ved din guddommelige kraft, er tungt for meg, som ikke er annet enn et svakt, dødelig menneske.»

«Og jeg vet», fortsatte han, «hva det er som vil dra deg ned mot jorden igjen etter at Gud har løftet deg så høyt. Men det skjer bare for å bevare og styrke sjelen din i lengselen etter det som er der oppe.» Disse ordene gjorde henne godt. Hun kjente at han hadde sett inn i hennes sjel.

«La oss da gå», sa hun, «og bruk ikke bare på meg den tiden som med rette tilhører de mange.» Da kysset han henne på pannen og sa: «Gå i fred, og bli her i Kapernaum hos denne kjære familien så lenge du kan. Jeg håper å se deg igjen, selv om det ikke blir slik som jeg ser deg nå. Du trenger en styrket tro. Men det er bare en kort tid igjen, og så skal du si som profetinnen Mirjam: ‹Lovsyng Herren, for han er høy og opphøyet, hest og rytter styrtet han i havet›» (2 Mos 15,21).

4. Minkha

Ettermiddagsbønnen

Det var en varm dag. I middagstimene hadde gatene i Kapernaum vært nesten folketomme. Nå begynte solstrålene å falle skrått og brente mindre, særlig fordi heten denne dagen ble mildnet av en myk, kjølig vind. I den kunne en kjenne at Hermon med sin snødekte panne sendte en vennlig hilsen til Tabors og Gileads land.

Menn, kvinner og barn strømmet ut av husene – i dag vitner bare ruinhauger om at de har stått der – og skyndte seg mot synagogen. Den var bygd i herodiansk stil. Søylene og marmorblokkene ligger nå spredt omkring i ruiner, dekket av tette tornebusker og flammende røde oleandrer. Likevel forteller de oss tydelig at den velstående lille byen ved sjøen kunne være stolt av denne bygningen og takknemlig mot høvedsmannen i evangeliet som hadde bygd den (Luk 7,5).

Byen skrånet svakt ned mot sjøen og dannet en avlang firkant. Sørsiden lå langs vannet, og synagogen sto ved vannkanten.

«Abba», sa en liten gutt lavt til faren da de gikk forbi Simons hus, «kommer Rabbi Jeshu i synagogen i dag?» «Ja, kanskje», svarte han, «men du må ikke kalle ham Rabbi, for han er en profet som har stått opp igjen. Johannes var Elia, og han har Elias sjel i seg.»

«Bare den mannen ikke plager oss i dag», sa en mann litt lenger borte til hustruen sin. Hun svarte bare: «Ikke snakk slik!» – hun ville ikke vekke vreden hans.

I en av gatene som endte ved brygga, slo en almisseinnsamler (*gabba*) følge med en av menighetens forstandere (*parnas*). «Har du hørt hva som hendte i Simons hus i dag?» sa han. «Hvem kan ha unngått å høre det?» var svaret. «De to rabbinerne raser og krever oppreisning av menighetens forstandere. Og vi kan sannelig ikke tåle

at våre lærere blir gjort til skamme offentlig på denne måten av en lekmann.»

«Men hadde de ikke fortjent det?» sa den andre. «Han så godt at de var kommet som spioner, og så feide han dem ut som surdeig.» «Abrahams Gud!» sa forstanderen. «Halter du allerede til begge sider? Løper også du etter nasareeren? Det står jo skrevet: ‹Kan noen hente ild opp i sitt fang uten at hans klær brenner opp?›» (Ordsp 6,27).

Almisseinnsamleren ble forskrekket over at han hadde talt så frimodig. «Mar Lasar», sa han for å gjøre godt igjen sin uklokskap, «vi kan ikke overlate den uvitende mengden til seg selv. En av oss må være blant dem. En *gabba* må være overalt for å kjenne folket sitt.»

Synagogens søylehall og den åpne plassen foran den myldret av folk. Hele menigheten, så mange som var kommet, var utenfor Guds hus. Mange gikk fram og tilbake for seg selv, andre to og to eller tre og tre. De fortalte hverandre dagens nytt og så forventningsfullt etter Jesus. For hvor ofte de enn hadde sett ham, kunne de ikke bli mette av det. De ventet alltid spent på ham, som om de aldri hadde sett ham før.

I forhallen sto derimot de to krenkede rabbinerne i ivrig samtale med flere forstandere. Av nysgjerrighet hadde en del folk sluttet seg til dem, og oppmerksomheten deres var delt mellom det som foregikk ute, og det som foregikk inne.

«Unnskyld oss, dere menighetens ledere», sa den ene rabbineren, «men vil dere snart avgjøre hva som er helligst for dere: deres læreres ære eller æren til denne *am haarez* – denne uvitende mannen?» «Hadde han bare ikke valgt Kapernaum til sitt oppholdssted», svarte en av forstanderne. «Vi er ille ute.» «Ikke bare det», sa den andre. «Den som er høytstående, har en høyere til å vokte på seg (Fork 5,7), og ham må vi gjøre regnskap for. Det er det som får oss til å nøle.»

«Hva», nesten skrek den andre rabbineren, «halter også dere til begge sider? Vet dere ikke hva som står skrevet i loven? ‹Om din bror, din mors sønn, … lokker deg … og sier: La oss gå bort og dyrke andre guder … Du skal ikke spare ham og ikke ha medynk med ham og ikke skjule ham›» (5 Mos 13,6–8).

I det samme ropte en av dem som sto og lyttet ved døren: «Ved Gud, han er ingen avgudsdyrker! Han ærer Israels Gud med sine gjerninger og ord.» «Nei, han fortjener ikke bare bannet, men noe verre, for han gjør seg selv til Gud», ropte de to rabbinerne som med én munn. «Dere

forstår ham ikke», svarte den andre. Han vendte seg til dem som sto utenfor, og ropte: «Menn fra Kapernaum! Disse jerusalemsfolkene er kommet ned for å gjøre oss til mordere av uskyldig blod.» Opphisselsen steg stadig, og de to rabbinerne trakk seg tilbake inn i synagogen. Mens de forsvant, ropte de ve over galileernes uvitenhet om loven.

I det samme vendte alle i søylehallen og på den åpne plassen oppmerksomheten mot Jesus, som nå kom. En flokk barn løp foran ham, og andre fulgte etter. I all sin nysgjerrige iver var de mer nølende enn dristige. De våget ikke å røre ved ham, og de talte til hverandre mer med tegn enn med ord.

Men de som løp foran, ropte triumferende da de kom til den åpne plassen: «Han kommer! Han kommer!» Og de skyndte seg, som om de løp om kapp, til synagogedørene for å finne gode plasser der de kunne få se. Mennene og kvinnene på den åpne plassen ble også stille med en gang, og hver enkelt stilte seg opp som om de ventet et festtog.

Da Jesus svingte rundt hjørnet av gaten som førte til synagogen, var alle øyne festet på ham. Barneflokken som fulgte ham, forsvant inn i de nærmeste rekkene av tilskuere og prøvde å komme foran de andre for å se ham når han gikk inn i synagogen. De to rekkene av tilskuere dannet liksom en æresvakt som han gikk gjennom. Alle han hadde gått forbi, sluttet seg sammen bak ham, og slik vokste følget hans for hvert skritt.

Han så verken opp eller ned, men rett fram. Og hver gang han hørte et hjertelig *sjelam* («fred») eller *jisjar* («måtte det gå deg vel») til høyre eller venstre, vendte han blikket til siden og svarte med et underfullt mildt lys i ansiktet.

Mange fikk tungen bundet av det sterke inntrykket. Andre tidde fordi de ikke ville ha noe å gjøre med den dristige nyskaperen som hadde slik overnaturlig makt. Da en ærverdig gammel mann så Jesus komme, mumlet han den *beraka* – den lovprisningen – som skulle sies når en konge nærmer seg: «Lovet være du, Herre vår Gud, verdens Konge, som har gitt et menneske del i din herlighet.» Og en tigger i filler lå på kne og ventet på at han skulle gå forbi, og kysset kanten av kappen hans.

Av de større barna som sto ved inngangen, hadde noen tatt småsøsknene sine på skuldrene, så de bedre kunne se den underfulle mannen. Noen, dristigere enn de andre, hadde klatret opp på søylene

og opp i vinduskarmene. Jo nærmere han kom, desto stillere ble de unge. Men de små på skuldrene til de andre ville verken være rolige eller stille. «Nasareeren!» ropte en liten pike og pekte mot ham, så fingeren nesten rørte ved hodeplagget hans.

Han lot seg slett ikke forstyrre av denne barnslige nysgjerrigheten, og uten at noen stengte veien for ham, gikk han inn i Herrens hus. Men mengden bak ham ble desto tettere etter at han var gått inn. Øynene til dem som trengte seg inn etter ham, lette forgjeves etter ham. For straks han var kommet inn i synagogen, vendte han seg til venstre og satte seg på en av de bakerste benkene langs veggen, rett overfor helligdommen. Bak et kostbart purpurforheng brodert med gull skjulte den lovboken.

Solen syntes likevel å vite bedre hvor han var. Kveldsstrålene som strømmet inn gjennom de høye vinduene, lette liksom fram ansiktet hans med særlig velvilje. For dem som var til stede, gjorde de samme tjenesten som stjernen i Betlehem gjorde for vismennene fra Østen.

Forbederen (*sjeliach sibbur*) sto på forhøyningen (*dukan*) foran helligdommen og ba med en inderlighet som gikk ut over det han pleide. Fra Jesus, den store, gikk det ut en særlig innvielsens kraft som gjennomtrengte hele gudstjenesten. Som det fremdeles gjøres, begynte gudstjenesten med salmene. «Ber han også?» var det alle spurte om.

Han satt stille i dyp ettertanke med øynene rettet mot stedet der loven var. Men leppene hans beveget seg, og menighetens andakt ble mye sterkere fordi de visste at de ba sammen med ham.

Så begynte «De atten bønnene» (*Sjemone esre*) med velsignelsen Avot («fedrene»), og ordene lød: «Du som kommer i hu den nåde som ble gitt fedrene (*avot*), og som fører en Frelser (*go'el*) til deres barnebarn for ditt navns skyld i kjærlighet.» Da ble alle øyne vendt mot ham. For selv om de var langt fra å se på ham som denne Frelseren, visste de likevel alle at han selv mente han var det.

Da botsbønnen (*tachanun*) skulle bes og forbederen bøyde hodet foran helligdommen, bøyde også han hodet, og som hele menigheten skjulte han ansiktet i venstre arm. Da *Kaddisj* («hellig») ble sunget til slutt, løftet han hodet, og ansiktet hans lyste. Da hvisket en som trodde på ham, til sidemannen: «Er ikke dette *Sjekinaens* herlighet?» (Joh 1,14).

Med ordene «Måtte stor fred fra himmelen og liv komme over oss og over hele Israel, og si: Amen» gikk *Minkha*-gudstjenesten mot slutten. Da gled blikket hans over menigheten og møtte hatet i ansiktene til de to jerusalemsmennene. Han møtte det rolig, og med den milde ilden i øynene tvang han dem til å se ned. Og den ene av dem mumlet: «Denne trollmannens onde øye dreper!»

Oppe på kvinnegalleriet satt kvinnene skjult for mennenes blikk og tok del i gudstjenesten. Der var stemningen gjennom hele gudstjenesten preget av pinlig uro. For det var bare kort tid siden Jesu nærvær hadde gitt anledning til et forferdelig avbrudd i gudstjenesten. En besatt mann hadde reist seg under den stille bønnen og ropt: «Hold opp! Hva har vi med deg å gjøre, Jesus fra Nasaret? Du er kommet for å ødelegge oss. Jeg vet hvem du er, du Guds Hellige!» (Mark 1,24).

Den som hadde hørt og sett det, kunne aldri glemme de fryktelige skrikene og hvordan ansiktet og lemmene til den plagede mannen vred seg. Jesus hadde riktignok den gangen drevet ut den onde ånden ved sitt mektige ord og tvunget den til å tie. Men også helbredelsen hadde skjedd under store og underlige tegn, og minnet om det var mer fryktelig enn godt.

Men denne gangen gikk kveldsgudstjenesten i synagogen uten avbrudd. Han som hadde gjort under om morgenen, satt stille og beskjedent midt i byens menighet (*kehilla*) som en av naboene deres. Helst ville han ha forsvunnet fra forsamlingen med en gang.

Men da gudstjenesten var slutt, ble alle sittende en liten stund på plassene sine. Mange ganger før hadde Jesus reist seg for å undervise i synagogen i Kapernaum, og måten han lærte på, hadde fylt tilhørerne med undring. For han lærte, som evangelistene forteller, som en som hadde myndighet, og ikke som de skriftlærde (Mark 1,22).

Det vil si: Han nøyde seg ikke med å tolke og anvende de enkelte skriftstedene etter faste fortolkningsregler. Han var seg bevisst at han selv var mellommannen for en guddommelig åpenbaring, og han hadde stilt en ny åpenbaring opp mot den gamle. Og han hadde vist ut fra hele Skriften at denne nye åpenbaringen var fullendelsen av den gamle.

Derfor ventet folket ennå en stund spent på om han skulle gå opp på *bima* – lesepulten – og begynne å undervise. Men det gjorde han ikke. Han forlot heller ikke synagogen. De to jerusalemsmennene gikk ut

først og ble stående utenfor på den ene siden for å se hva som nå skulle skje.

Da forsamlingen så ble oppløst, prøvde han å gå uten å bli sett. Men det viste seg umulig. Ærbødig trådte folket tilbake og gjorde plass for ham. Men en ung mann gikk bort til ham og sa med lav og skjelvende stemme: «Herre, du har ikke talt noe Guds ord til oss i dag.» «Kom ned til sjøen», svarte han, også med lav stemme, «like etter solnedgang.» Men knapt var han forsvunnet fra synagogen, før det gikk fra munn til munn: «I kveld, sent, nede ved sjøen.»

5. Kvelden

Kapernaum er nå en mark full av mektige ruiner som strekker seg ned til sjøen, begravd under gress, busker, tistler og kratt så høyt som en mann. Ruinene kalles *Tell Hum*. Ordet *tell* går ofte igjen i stedsnavn og betegner en høyde, enten en naturlig høyde, for eksempel en enslig haug, eller en som er laget av menneskehender, som en ruinhaug. *Hum* er en forkortelse av Nahum, for Kapernaum betyr «Nahums landsby».

Forkortelsen var nok i bruk allerede i folkets eldre dagligtale, for i landet har de også forkortet *Vechunja* til *Chunja*. Det er også mulig at ordet fikk denne formen i munnen på araberne. For dem betyr *hum* likevel ingenting særskilt. Det er ikke noe arabisk egennavn, og en kamelflokk heter heller ikke slik på arabisk, men *el-hawm*. I stedet for Tell Hum hører en også navnet *Dêr Hum* («Hums kloster») fordi mange mener at de største ruinene er etter et gammelt kloster.

Fra ruinene stiger landet mot nord en halv times vei, så byen på avstand ser ut til å ligge inntil en høyde. En bratt og tung sti slynger seg mot nordvest gjennom en trang dal. Etter en times gange når den reisende fram til en liten kilde som heter *Bir Kerâze*. Rundt den ligger ruinmarken *Khirbet Kerâze*. Den ligner mye på ruinene ved Tell Hum, bare enda mer storslått, og de høye søylene av svart stein – restene av gamle bygninger – synes på lang avstand.

Her kan en ut fra restene finne den opprinnelige formen på bygningene med større sikkerhet enn ved Tell Hum. Det står fremdeles flere godt bevarte firkanter av murverk etter gamle, små hus. Veggene er som regel bygd av basalt, som det finnes mengder av i høydene omkring. Søylene midt i bygningene bar taket, som ser ut til å ha vært flatt. Også synagogeruinene kan en fremdeles kjenne igjen.

Kapitéler i korintisk stil, hogd i hard basalt, viser at det var en mektig bygning. Og for en vakker beliggenhet denne byen hadde! Den lå dels i senkningen der vinterregnet strømmer ned herfra mot Tell Hum, og dels på fremspringende fjellnabber med en storslått utsikt over sjøen og fjellene som rammer den inn på den andre siden. Det var her den sto, synagogen av basaltstein.

I den tiden vi prøver å leve oss inn i, rådet det et rikt og smilende liv av mennesker og natur her, der de svarte ruinene nå står i dyster taushet, omgitt av øde og kaos. Hele Galilea var den gang fylt av byer og landsbyer. Josefus nevner mer enn to hundre av dem i sin selvbiografi (kap. 45), og selv den minste talte innbyggerne sine i tusener. Ingen del av landet lå folketom; overalt hadde oppfinnsom flid tatt hele landet i bruk, og ifølge Josefus' historie om den jødiske krigen (III,3) så det ut som én stor frukthage.

Fra den dagen vi her forteller om, gikk det bare noen få tiår før krigen tok til å ødelegge dette herlige landet.

Jordskjelv har også gjort sitt til å forvandle rike byer til ruinhauger og frodige marker til ørken – som det 1. januar 1837, da omkring fem tusen mennesker omkom i Safed alene. Slik er veien fra Kapernaum til Kerâze nå så overgrodd av stein og gress at den knapt kan finnes uten veiviser. Før var den, tross den bratte stigningen, en forholdsvis lett og godt vedlikeholdt vei, mye brukt av folk og kløvdyr.

Timen går fort. Når vi snur oss og ser bakover, gleder øye og sjel seg ved synet av den herlige, blå sjøen. Vel oppe blir vi overrasket over å finne Korasin, dels i den øvre dalen, omgitt av gylne hveteåkrer, og dels på fjellnabber over dalen. Her ved rekkverket på synagogen, som var bygd på det høyeste punktet, har Jesus sikkert ofte stått. Da var han dypt opptatt av menneskene og naturen ved føttene hans, eller han så folkemengdene dra forbi og ba inderlig til himmelen for dem.

Dette Korasin besøkte han ofte og gjerne når han vandret i distriktene rundt Gennesaret, men uten synlig fremgang. For da han så tilbake på sitt verk i Galilea, stilte han Korasin sammen med Betsaida og Kapernaum og ropte ut: «Ve deg, Korasin! Ve deg, Betsaida! For dersom de kraftige gjerningene som er gjort i dere, hadde skjedd i Tyrus og Sidon, da ville de forlengst ha omvendt seg og sittet i sekk og aske!» (Luk 10,13). Den dommen han truet dem med, har latt dem forsvinne med enda færre spor enn Kapernaum: først Korasin, som lå

i ruiner alt på Evsebius' tid, og så Betsaida ved sjøen, der en ennå bare kan gjette hvor det lå.

Da Jesus hadde gått ut av synagogen, ønsket han å være alene, om så bare en kort stund. Han gikk ut av Kapernaum den korteste veien og fulgte dalen som fører opp til Korasin, et kvarter oppover til kilden der. Lenger enn dit, der dalen svinger mot venstre, gikk han ikke, for han ville ha sjøen og byen i sikte.

Han elsket å være alene for å tale med Gud uten å bli avbrutt av mennesker – med Gud som han var utgått fra, og som han hadde sitt åndelige liv fra. Naturen forstyrret ham ikke, for han forsto Skaperens guddommelige tanker som lå skjult i den, og hver skapning minnet ham om Guds ord i Den hellige skrift.

Den tørre *wadien* (bekkeleiet) han så, talte til ham med Jobs ord (Job 6,15): «Mine brødre har sviktet som en bekk, elveleiet var fylt av vann, men så blir det borte.» Liljen han så trosse tornekrattet som den vokste midt i, drev disse triste tankene bort med Sulamits ord (Høys 6,3): «Jeg tilhører min elskede, og min elskede er min, han som vokter sin hjord mellom liljene.» Ormen på bakken stanset skrittene hans og hvisket bønnfallende til ham (Sal 22,7): «Men jeg er en orm og ikke et menneske.» Og basaltsteinene ved veien hvisket til ham (Sal 27,5): «For han gjemmer meg i sin hytte på den onde dag, han skjuler meg i sitt skjermende telt.»

Det fantes ikke noe i naturen som ikke var fullt av lærdom for ham. Derfor falt det ham desto mer naturlig å hente bildene i undervisningen sin fra naturen. På slike ensomme vandringer tok lignelsene hans form. Skapningene talte ikke bare om Guds ord til ham; overalt i naturen og i det som skjedde i verden, så han gjenskinn av hemmelighetene i Guds rike.

I lien ved Korasin sto et skyggefullt oliventre litt til side for veien. Det hadde slått rot i jorden mellom steinene og fått en tett krone av løv. Her satte Herren seg ned, og en flokk duer og turtelduer, om det nå var tilfeldig eller ikke, trengte seg sammen på grenene over hodet hans. Han holdt hendene for ansiktet en stund. Deretter så han opp og frydet øynene ved synet som møtte ham.

Stille og jevn, bare her og der litt krusset av kveldsbrisen, lå den blå sjøflaten der helt ned til sørenden – et bilde på den freden han ville bringe menneskene. Men de mange høye borgene langs høydene på

den andre bredden, særlig Gamala med sine mektige festningsverk og tårn, som stakk seg fram ved sørenden av sjøen, viste at freden hørte framtiden til. Nåtiden var under den blodige krigens herredømme. Han løftet blikket over borgene og gledet seg ved synet av høysletten Golan. Som et bilde på den gåtefulle, overjordiske verden hevet den seg over klippeveggene langs bredden. De var revet opp av mektige kløfter, der store vannmasser i regntiden fosset ned i sjøen. Han så alt, fattet alt og grunnet på alt.

Da han en tid hadde sett og grunnet slik, reiste han seg, gikk noen skritt fram og ble stående på et sted der han kunne se ut over byen han hadde valgt. Dette Kapernaum, som glitret i glansen fra solnedgangen, rommet mennesker som hadde lært ham å kjenne. Nå rommet det også den salige kvinnen som hadde født ham. Med glede og smerte så han ned på byen. Hele hans kall og liv lå åpent for sjelen hans ved dette synet.

For byen ved sjøen, der Naftalis og Sebulons områder møtes, var i sannhet den festningen han hadde valgt seg. Herfra ville han virke og endre verdens gang og føre den inn i et nytt forhold til Guds vilje.

Han bredte ut hendene som om han velsignet byen, og ropte ut med ordene i Jesajas profeti om Kapernaum (Jes 9,1): «Men det skal ikke alltid være mørke i det landet hvor det nå er trengsel. Tidligere førte Herren vanære over Sebulons land og over Naftalis land, men i fremtiden skal han føre ære over det – over veien ved havet, landet på den andre siden av Jordan, hedningenes Galilea.»

«Ja», fortsatte han, «det folket som vandrer i mørket, ser et stort lys; de som sitter i dødsskyggens land, over dem stråler lyset (Jes 9,2). Lysenes Far, gjør meg til lys for folkene, slik du har gjort solen til lys for jorden.»

«Men», sa en stemme inni ham, «solen går ned blodig for å stå opp i herlighet igjen.»

«La det være så», svarte han. «Jeg er kommet til verden for dette: for å gi mitt liv som løsepenge i manges sted.»

Med slike tanker og ord gikk han med raske skritt til byen og ned til sjøen. De som møtte ham, ble lenge stående som fortryllet av hans majestet og herlige skikkelse.

Når vi kommer fra Nasaret forbi Tabor til kanten av åsryggen som stuper bratt ned i dalen over Tiberias, ligger Galileasjøen for første

gang foran oss nesten i hele sin lengde. Da fylles hjertet av overveldende følelser ved tanken på at det er dette jordstykket frelsens sol steg opp fra, og at verdenshistoriens lov *ex oriente lux* («lyset kommer fra Østen») ble oppfylt her.

Men sjøen hviler under en herlighetens krone fordi den har sin plass i frelseshistorien, og også bortsett fra den gir det klare, rene og sakte bølgende vannet i seg selv en behagelig og høytidelig stemning. Ingen av de sveitsiske innsjøene er lik denne. Conrad von Orelli sier: «I størrelse ligner Murtensjøen den mest, Zugsjøen når det gjelder det klare vannet, de vakre formene og de varme fargene.»

Han og reisefølget hans så sjøen for første gang da de kom fra Nasaret til kanten av høysletten over Tiberias. Etter en halv times bratt nedstigning til byen kunne de ikke se seg mette på den fra taket på det latinske klosteret der. Og en kveld da de badet i sjøen, fikk de oppleve hvor fort det speilblanke vannet kunne slå over i ville stormbølger: «Over de høye klippehøydene på den andre siden så vi et par raske lynglimt; tordenen kunne knapt høres. Lyset hadde noe gåtefullt over seg. Uten at vi kunne merke noen vind, ble sjøen urolig, som om en usynlig ånd satte den i bevegelse med armene sine. Brenningene slo jevnt og høyt og bruste til langt på natt, så det var som om vi sto ved havstranden.»

Mine to venner så sjøen om våren, og derfor fikk de et mer gunstig inntrykk enn Robinson. Han så den på sin første reise til Israels land i 1838, om sommeren, da alt det grønne var visnet, og ikke et seil eller en båt var å se på vannet. Sjøen ser annerledes ut om sommeren enn om våren. Og hvor annerledes enn nå må den ikke ha sett ut den gangen, den dagen da Jesus kom tilbake fra kilden ved Korasin til Kapernaum, og fiskerhusets herre der hadde den høyeste gjesten noe menneske noen gang har tatt imot i sitt hus.

Fjellveggen som omkranser sjøen på østsiden, hever seg omkring 300 til 600 meter over vannflaten og danner en bølgende og naken åsrekke. Den ser mørk ut, men ikke uvennlig, og før så den også mektig ut. For i disse fjellene – midt mellom høysletten Golan og strandkanten – kunne en se en rekke små borger. Den viktigste av dem var Gamala med sine festningsverk og tårn. Før den falt i ruiner, må den ha vært et prektig syn, særlig i fullmånens lys.

Alle disse borgene kunne en se fra stranden fordi de lå høyt og stakk seg tydelig fram fra åsene. Til det mektige synet kom noe vilt og romantisk: høysletten Golan var ujevn og oppbrutt, full av kløfter der ville fossefall i regntiden styrtet ned mot sjøen.

Vestbredden er helt annerledes. Her rammes sjøen inn av skrånende åser og klippestup, dels tett inntil, dels et stykke unna, helt nord til åsene som der går ned til vannet, og bredden er dekket av vakre landsbyer. Her hadde naturen tømt ut sitt overflødighetshorn, og her hadde menneskenes flid og kunst hentet fram av naturens rikdom det hun kanskje ville holdt tilbake for dem. Klimaet i de lave strøkene er subtropisk – det nærmer seg det tropiske. Men det ble mildnet av duften fra vegetasjonen som dekket landet fra sjøen til toppene. Den vannes ikke bare av sjøens søte vann, men også av bekkene som fosser ned åssidene, og av kildene langs bredden.

Krig og jordskjelv, utrygg eiendomsrett og menneskers dumhet har nå gjort dette berømte jordiske paradiset til en rest av sin tidligere prakt. I Det gamle testamente kalles hele vestbredden av Galilea- eller Tiberiassjøen *Kinneret* eller *Kinnerot*. Talmud setter disse navnene i sammenheng med navnet på instrumentet *kinnor* (lyre) og sier: «Så vakker som klangen av *kinnor* er, så vakker er frukten fra Kinneret.» Og større ros kan ikke Talmud gi denne frukten enn å si at Gud ikke lot den vokse i Jerusalem for at folk ikke skulle komme til byen for fruktens skyld og ikke for å tilbe.

Men den riktige forklaringen er enklere. *Kinnor* er et ovalt strengeinstrument formet som en pære. På arabisk heter det *el-'ud*, luten, et navn som kom med araberne til Europa, inn i spansk og derfra inn i andre vesteuropeiske språk. Og sjøen har nettopp form som en lut. Dessuten lå det en gammel by ved bredden i Naftalis stamme som het *Kinneret*, eller i flertall *Kinnerot*, slik også andre gamle bynavn har flertallsform.

I senere tider ble byen kalt *Gennesar* eller *Gunnisar*, kanskje på grunn av de vakre hagene der. Navnet betyr nemlig «fyrstenes hager», og byen var altså byen ved fyrstenes hage. Byen må ha eksistert ennå i middelalderen, for i 1320 bestemmer Estori ha-Parchi ut fra den hvor Sereda, Tanchum og Tiberias lå. En av de lærde i Talmud, Jonatan ben Charsja, kalles *Isj Gennesar* («mannen fra Gennesar»), slik forræderen Judas kalles *Isj Kerijot* («mannen fra Kerijot»), Iskariot.

Etter dette Gennesar fikk sjøen det navnet den hadde da kristendommen kom. Første Makkabeerbok og Josefus kaller den «Gennesar-sjøen». Evangeliene kaller derimot både sjøen og landet omkring med hunkjønnsformen «Gennesaret». Unntaket er det fjerde evangeliet, som bruker sjøens yngste navn, Tiberiassjøen. Det er også navnet i den talmudiske litteraturen.

Den herlige dalen som åpner seg for den reisende på veien fra Tiberias til Magdala, ble kalt Gennesar-dalen og, i snevrere forstand, Gennesar-landet. Josefus sier i sin historie om den jødiske krigen (III,10) at det er som om naturen her kappes med seg selv om å samle motsetninger på ett sted, og som om årstidene strides om å eie landet.

For jorden bærer all slags frukt som tilsynelatende ikke kan vokse i samme klima. Og den gjør det ikke bare én gang i året, men nesten hele året rundt. Fruktenes konger, druen og fiken, vokser her ti måneder i strekk, og ved siden av dem modnes annen frukt hele året. Slik priser Josefus dette landet, og andre gamle øyenvitner har også lovprist Gennesar-landets underfulle skjønnhet og fruktbarhet.

Den travle virksomheten og det livet som en gang fylte denne innsjøen – bare omkring 22 kilometer lang, 11 kilometer bred og 45 meter dyp – har nå veket for en kirkegårds stillhet og er viet store minner. Da landet ble delt mellom stammene, fikk Naftali vestbredden så langt som til Kinneret. Ifølge et sagn hadde Josva satt som vilkår at enhver skulle få kaste ut fiskekroken sin, men at hvert garn skulle skattlegges. Fritt fiske med garn, særlig med stående garn som ble liggende i vannet natten over, ville nemlig hindre skipsfarten.

Nå holder innbyggerne seg til å fiske langs stranden. De reisende i dette hundreåret har sett få eller ingen båter på sjøen. Robinson så bare én, og den fraktet ved over fra østbredden. Men i de dagene vi taler om, var sjøen tett besatt av store og små båter.

I dem drev fiskerne sitt yrke dag og natt, og med dem ble reisende og varer fraktet langs bredden eller over sjøen. Som øverstkommanderende i Galilea gjorde Josefus en gang et skinnangrep fra sjøen mot Tiberias, som hadde gjort opprør. Han samlet da ikke mindre enn to hundre og tretti båter i Tarikea, hver med fire mann om bord. For en virksomhet og rikdom det må ha vært i byene og landsbyene i Gennesar-landet!

Ser en fra badene ved Tiberias mot byen og sjøen, har en i bakgrunnen fjellet ved Safed og den snødekte toppen av Hermon, som stenger for utsikten videre. Og fra Tiberias mot nordvest, mot Barîde-kildene, ser en et smilende, terrassert land, dekket av hus minst halvveis opp i åsene. Bak dem setter de bratte, loddrette klippene en grense for menneskenes arbeid. Utsikten minner mye om den fra Zürich over Zürichsjøen mot Rapperswil.

Ruinene ved Tell Hum ligger på nordsiden av sjøen, en times gange fra stedet der Jordan renner ut i sjøen, mellom den bratte bredden på den ene siden og sletten på den andre, som danner et fruktbart delta. Elven fører med seg en slammet masse og skyter seg tregt og langsomt fram. Hovedveiens spor går fra øst mot vest. Hvis det store stedet her, der husene av basalt speilet seg i sjøen, ikke er Kapernaum, hvilken by skulle det da være?

Robinson og andre, som lette etter Kapernaum ved *Ain et-Tin* («fikenkilden»), som ligger omkring tjuefem minutters gange lenger sør, kan ikke svare på det. Josefus forteller at han i et slag mot romerne ved Betsaida Julias falt av hesten og ble hardt skadd, og at han da ble ført til et sted som heter *Kefarnome*. Det stemmer godt med at Kapernaum lå der. For Betsaida lå på østsiden av Jordans munning, og Kapernaum var den nærmeste store byen derfra, der Josefus kunne finne leger og håpe å holde seg skjult.

Da Jesus hadde fått vite at døperen Johannes var halshogd, dro han med disiplene i båt over til Betsaida Julias, og mengden fulgte etter ham i store flokker til fots og skyndte seg langs bredden (Luk 9,10). Dette blir lettest å forstå hvis vi tenker oss at det var fra Kapernaum Jesus dro ut, og der mengden hadde samlet seg, siden det var midtpunktet for virksomheten hans – og hvis vi ikke leter etter Kapernaum noe annet sted enn der ruinene ved Tell Hum ligger i dag.

Disiplene dro også tilbake til Kapernaum etter at de i Betsaida, på den andre siden av Jordan, hadde sett at de fem tusen ble mettet ved et under, og etter at Jesus hadde gått fra dem for å være alene. En storm overfaller disiplene på hjemveien og truer med å gjøre ende på dem. Men Jesus kommer dem til hjelp, gående på vannet, og mot all forventning er de straks fremme ved målet, Kapernaum.

Neste morgen så folket at båten som hadde ført undergjøreren over, ikke lenger lå der. De fikk vite at disiplene for lengst hadde seilt,

men at han ikke var med dem. De trodde at Jesus hadde tatt landeveien, og gikk om bord i noen båter fra Tiberias som lå der nær Betsaida. Igjen er det Kapernaum de styrer mot for å finne Jesus, og der finner de ham også (Joh 6,16–25). Alle disse stedene gir oss det inntrykket at Kapernaum lå skrått overfor Betsaida, og at hovedsetet for Kristi virksomhet var landet på begge sider av sjøens nordende.

«Foruten den milde luften», sier Josefus i sin beskrivelse av Gennesar-landet, «øker også dette fruktbarheten: Jorden vannes av en usedvanlig kraftig kilde som innbyggerne kaller *Kafarnaum*. Mange har ment at den er en åre av Nilen fordi den har fisk som ligner k*orakinus* (kalt slik for sin ravnsvarte farge) i sjøen ved Aleksandria.»

Josefus taler her om Gennesar i snever forstand, det yndige landstykket som avgrenses av høyder som går ned i sjøen ved Chan Minje i nord og ved Megdel i sør. Hvis det er dette distriktet Kafarnaum-kilden vannet, kan ikke Tell Hum, som ligger en time lenger nord, være det gamle Kapernaum.

Men det Josefus sier om Kapernaum-kilden, må først rettes. For det hender at et sted får navn etter en kilde i nærheten, slik vi ser av de mange stedsnavnene som begynner med

Ain («kilde»). Men at en kilde omvendt skulle ha et navn som begynner med *kefar* («landsby»), er umulig. Slik det står, synes det Josefus sier, å være helt feil. Men forstår vi det slik at kilden ikke het Kafarnaum, men *Ain Kafarnaum* («kilden ved Nahums landsby»), da kan det blant stedene fra Tiberias og forbi Chan Minje ikke være noen annen enn den vakre og kraftige *Tabigha*-kilden. Den ligger bare en halv time fra Kapernaum og kunne ha fått navn etter byen.

Går en langs den smale strandstien til Kapernaum, passerer en også noen andre kilder, men Tabigha er den eneste som er verdt å nevne, og den viktigste. Allerede der den bryter fram, er vannet så kraftig og rikelig at det driver en mølle. Og ennå står en del av den vannledningen som en gang førte vannet ut over hele den nordøstlige delen av Gennesar-sletten.

I en åttekantet innfatning av stein, som delvis er bevart til i dag, ble vannet ført opp i en høyde der det kunne renne inn i vannledningen. En renne hogd i fjellet førte det rundt den fremspringende fjellnabben, så det vannet sletten. Ain et-Tin kunne ikke brukes til dette fordi

den lå nesten nede ved vannkanten, og de andre vannkildene nådde bare de sørlige delene av sletten.

Men at Kapernaum fikk drikkevannet sitt fra Tabigha, kan ikke godtas. For vannet fra Tabigha er lunkent og brakt – det smaker salt, som havvann. Det er mindre godt å drikke og mindre friskt enn vannet i sjøen, som folket i Kapernaum hadde rett foran seg. Vannet i Galileasjøen er, som Nilens, utmerket drikkevann. Det Josefus sier om det, bekrefter dette: det glitrer og er klart, søtt, mildt og kjølig.

På den andre siden må vi ikke tie om at det finnes et overlevert sagn om at det gamle Kapernaum lå ved nordenden av Gennesar-landet i snever forstand, som nå heter *el-Ghuweir*, altså nær det nåværende Chan Minje. *Chan* er i Østen navnet på en ubebodd bygning i én etasje, bygd for at reisende skal kunne overnatte der; det er ikke noe vertshus, men et gratis rastested. Fransiskaneren Quaresmio fra Lodi skrev en ordrik bok om «Det hellige land», som kom ut i to foliobind i 1639. Han sier der i bind II: «Der Kapernaum en gang lå, ser vi nå mange ruiner og et elendig herberge som på arabisk heter Menich.» Med dette mente han det nåværende Chan Minje. Mellom det og strandkanten, under et stort fikentre, bryter de såkalte fikenkildene fram og får frodig gress til å vokse langs de sivkledde breddene deres.

Robinson og følget hans slo leir her 19. mai 1852, midt i prektige kløverenger. Den formløse ruinhaugen bare noen skritt sør for chanen, på en liten forhøyning, så ut til å være restene av et ikke helt ubetydelig sted. Den gangen var den overgrodd av en nesten moden hveteåker. Her må det i gammel tid ha ligget et sted, men hvor stort det var, vet en ennå ikke.

Folket i nærheten har ofte gravd opp jorden her for å skaffe byggemateriale. Først fant de, slik vi får vite av professorene Ebers' og Guthes verk om Det hellige land, fruktbar jord, så gul jord blandet med stein, og under den restene av gamle murer av omhyggelig tilhogd kalkstein. Ved murene fant de også leirkar og andre levninger av en gammel kultur. Er det kanskje her vi skal lete etter det gamle stedet *Kefar Tanchumin*, eller bedre *Kefar Techumin*, som nevnes i skriftene til jødene i landet? Navnet ligner navnet Kapernaum, men betyr «grenselandsbyen», og det ville passe med nordenden av Gennesardalen.

Stedet der Kapernaum, Nahums landsby, lå, er merket av de mye større ruinene ved Tell Hum. Der så den franske biskopen Arculf Kapernaum mot slutten av 600-tallet. På hjemreisen fortalte han hva han hadde sett, til abbed Adamnanus på Iona, Columbas øy blant Hebridene: «De som kommer fra Jerusalem og vil besøke Kafarnaum, reiser rett mot Tiberias og går så forbi Galileasjøen og stedet der Jesus etter det som sies, velsignet og brøt brødet for de fem tusen. Går en videre derfra langs stranden, kommer en snart, på veien som går langs bredden, til havnebyen Kafarnaum. Jeg så byen fra et fjell i nærheten. Den hadde ingen mur rundt seg og var trengt sammen på et smalt stykke mellom fjellet og sjøen. Den strekker seg langs en lang strandlinje med et fjell i ryggen mot nord og går fra øst mot vest.»

Dette må i sannhet ha vært Kapernaum i fugleperspektiv, sett fra et av fjellene mot sør. Bak byen stiger landet langsomt og går så raskt over i fjell. Byen strekker seg i bredden, og foran den ligger sjøen, som her ser ut til å ende.

Antoninus Martyr, som hadde besøkt Kapernaum noen år tidligere, fant der en basilika som omsluttet det huset som ifølge overleveringen var Peters, slik et kapell i Nasaret sies å omslutte det verkstedet og huset som ifølge overleveringen var Josefs. Fram til Konstantins tid var Kapernaum bebodd bare av jøder. Men denne keiseren ga en jøde som var blitt kristen, Josef, lov til å bygge kristne kirker i Kapernaum og andre byer som til da hadde vært rent jødiske.

Fremdeles kan en i tornekrattet og gresset skille ruinene av basilikaen fra ruinene av synagogen. Som en ennå tydelig kan se, var synagogen omkring 23 meter lang og 17 meter bred og hadde tre innganger på sørsiden. Blant kalksteinsruinene finner en også kapitéler av korintiske søyler og rester av arkitraver som en gang bar takbjelker av tre.

Kapernaum lå på en fremspringende bue av stranden, der den hadde en naturlig demning mot sjøen. Sjøen lå litt lavere, men steg i vinterens regntid på grunn av vannet som fosset ned fra *wadiene*. Noen av husene var bygd så tett ved vannkanten at baksiden speilet seg i vannet. Andre lå lenger tilbake, og foran dem var det hager med lysthus eller plasser der garnene ble tørket.

Omtrent midt på strandgaten i den gamle byen, der det var godt å legge til, lå landingsplassen. Her ble båtene trukket på land og losset.

Kapernaum hadde nemlig ingen bygd havn, om en da ikke vil kalle landingsplassen en havn og strandveien en molo. På disse stedene var det, den kvelden vi taler om, et usedvanlig yrende liv. Som ild i tørt gress hadde nyheten spredt seg om at Jesus fra Nasaret skulle komme ned til vannkanten denne kvelden, og den hadde nådd helt til nabolandsbyene. Til stedene på den andre siden av sjøen kunne den riktignok ikke nå; til det var tiden mellom ettermiddagsbønnen og kvelden for kort. Men etter en knapp time visste de det i Betsaida og Korasin. De visste det også i fargernes landsby Magdala, i Arbel, som ligger en halv time vest for og over Magdala, og i landsbyene ved fikenkilden, som har navn som nå er glemt.

Fra alle disse stedene kom folk til Kapernaum, de fleste drevet av nysgjerrighet, men noen av lengsel etter frelse. Noen kom ridende på esel. I landet er eselet av bedre rase og klokere enn hos oss, og det er nesten like raskt som en hest og raskere enn den vanlige lastekamelen.

I Magdala hadde noen menn løftet en syk kvinne opp i en båt, enda hun protesterte heftig. Den gamle moren hennes knelte ved hodet hennes og hadde stor møye med å holde henne rolig og fornøyd. Det var ingen vind, og turen langs land gikk langsomt.

Av og til, når moren til den syke ba inntrengende om det, steg likevel en av de to roerne ut i det grunne vannet og trakk båten med et tau. Men hvor skulle de legge til? Så ofte den syke tillot det, så den gamle kvinnen mot himmelen etter svar på det spørsmålet.

Også for mengden som sto på kaien, var det et viktig spørsmål hvor Jesus ville stille seg, selv om mange var for likegyldige til å spørre seg selv om noe slikt. En så på de vakre, store barbene og multene som en fisker hadde vært heldig å få. En annen undersøkte tømmer som var ført over fra Gamala, hogd i skogene i Gebel Adsjlun. En tredje snakket fra kaien med styrmannen på en båt som var lastet med jern. Jernet var ført over land fra Akko og smidd ved jernverkene i det vestlige Libanon. Han ropte til ham på den alminnelige blandingssjargongen av latin, gresk og arameisk: «*Antiki tabta, prakmatia shapira*» – fin frukt, prima varer!

Her og der så en noen som gikk om bord i båter og lot seg ro ut på sjøen for å se ut over hele stranden og kunne dra straks dit Jesus stilte seg. De som gikk fram og tilbake på strandgaten, håpet at han i det

minste ville gå forbi der. For det var mer enn sannsynlig at han ikke ville velge dette stedet, der båtene med jernet og andre fartøyer ble lastet, til å tale til folket. Men ville han gå til høyre eller til venstre utenfor byen og samle folket der? Det var spørsmålet de livlig drøftet fram og tilbake.

Det var en vidunderlig vakker kveld. Sjøen var et bilde på dyp fred. Bølgeskvulpet som brøt med korte mellomrom, og det perlende skummet som kom og forsvant så fort, var som de søte drømmene til en som sover lett. Og slik en som reiser i et fremmed land, tenker på sine kjære hjemme, som han riktignok er skilt fra i rom, men ikke i hjertet – slik sendte solen, der den sank bak fjellene i vest, sin kveldshilsen til sjøen, som stille og mykt rant sørover. Bølgenes dype blåfarge skinte i de gylne strålene, og skyene over speilet alle fargene i edelsteinene på yppersteprestens brystduk. Men fjellene der oppe, som var rødlige i seg selv og enda rødere i glansen fra kveldssolen, ble etter solnedgangen mer og mer innhyllet som i røkelsen fra kveldsofferet.

Og på denne siden blandet en mild bris all den deilige duften fra frukthagene, lundene og hagene med duften av oleanderbuskene som kranset breddene med karmosinrødt, og forente dem liksom til ett velluktende røkoffer. I vinduene i synagogen kvitret spurvene som om de sang med i et kveldskor til Guds pris. Her og der fløy en pelikan som var lei av å dykke, mot hvilestedet sitt på klippene lenger borte.

Bare ved havnen ble den høytidelige stillheten jaget bort av mange menneskerøster som ikke brydde seg om den. De som gikk fram og tilbake utenfor og ventet på den store predikanten og undergjøreren, kunne ikke annet enn nyte freden som speilet seg i naturen omkring. Barna sprang fram og tilbake mellom dem. De lette etter vakre skjell, plukket buketter av røde anemoner, duftende alpefioler og andre blomster og lot her og der en stein sprette bortover vannflaten. De ga kveldsbildet enda mer liv uten å ødelegge det.

Langs stranden mot Jordans munning var det mye mer liv enn i retning av Magdala. Det var i alle fall mer sannsynlig at han ville komme fra Korasin. Dessuten gikk det to kvinner fram og tilbake her, og en kunne regne med at de visste hvor han trolig ville komme fra. Det var Peters hustru og Maria. Hun hadde lett latt seg overtale til å

bli i Kapernaum denne kvelden. Hun ventet å få høre livets ord fra sin Sønns munn og se ham midt i hans gjerning.

«Kanskje vi likevel er på feil side», sa Maria.

«Nei», svarte følgesvennen hennes, «han kommer sikkert fra yndlingsstedet sitt ved kilden ved Korasin. Vi går ikke glipp av ham.»

«Fisker Simons hustru kjenner jeg», sa en mann fra Korasin som gikk bak de to kvinnene, til en mann fra Kapernaum. «Men hvem er den gamle kvinnen som er så enkelt kledd og likevel går som en fornem dame?»

«Det er Maria, Elis datter», svarte den andre, «moren til nasareeren. Hun kom i dag for å besøke ham.»

Mannen fra Korasin skyndte seg forbi kvinnene. Men knapt hadde han snudd seg for å se Maria i ansiktet, før han måtte vende seg bort igjen uten å ha fått stilt nysgjerrigheten. Han kunne ikke tåle blikket hennes.

Mens folket gikk fram og tilbake langs stranden i spent forventning, satt de to rabbinerne fra Jerusalem i hagen til et landsted et stykke utenfor byen. Fra terrassene der var det en storslått utsikt mot nordvest til fjellet ved Safed og lenger nord til det snødekte Hermon. Husets herre hadde invitert noen av de rikeste og mest innflytelsesrike borgerne i Kapernaum for å hedre gjestene sine – og, som han sa, for å skåne dem for det larmende spetakkelet denne kvelden.

De satt i et lysthus i hagen mellom palmer, bananer, balsambusker, sypresser og ricinustrær og var i livlig samtale, mens tjenerne bar fram fint konfekt og de beste fruktene fra Gennesaret på sølvfat. En stund dreide samtalen seg om spissfindige spørsmål i loven om tienden.

«Nede i dalen,» sa husets herre, «har jeg tre hytter der fruktplukkerne mine bor. Har barna og tjenerne mine lov til å spise av fruktene der nede uten å gi tiende av dem?»

«Det har de,» svarte mennene fra Jerusalem.

«Men i en av hyttene,» fortsatte husets herre, «har folk begynt å holde hus. De har en håndkvern der og holder høner.»

«Heller ikke av en slik hytte trengs det tiende,» sa jerusalemittene.

«Merk deg det,» sa husets herre til sønnen sin. «Den som oppholder seg i et salveverksted, får duft i klærne selv om han verken kjøper eller selger.»

«Dere menn fra Jerusalem er sannelig lykkelige,» utbrøt en av gjestene, «for dere sitter ved lovens kilde.»

«Ja, så skill dere ikke selv fra Jerusalem ved å løpe etter denne Jesus,» var svaret.

«Folket vårt,» sa en rik skipsreder, «er like uvitende som eslene.» Han uttalte ordet *chamarin* så utydelig at ingen kunne høre om han mente esler eller sauer.

«Ja,» svarte en av jerusalemittene, «at dere er uvitende, hører vi jo bare på det kauderværet dere her kaller et språk.»

Disse ordene såret galileernes selvfølelse og vakte uvilje. En olding som var minst like gammel som de to rabbinerne til sammen, svarte rolig og smilende: «Ikke så strengt, mine herrer fra Jerusalem! Galilea har ikke bare vakre marker, men også store menn. Og denne Jesus fra Nasaret er en stor mann – det må dere også innrømme – selv om han ikke er en lærd mann, en l*amdan*, etter deres mønster.»

«Nei, nei!» ropte de som med én munn. «Han er en *mesjummad* (en frafallen), en *min* (en kjetter); han er ikke bedre enn en *goj* (en hedning)! Han er en slik *am haarets* (en ulærd mann av folket) som rabbi Johanan sier at en kan flenge opp som en fisk.»

«Menn fra Jerusalem,» ropte husets herre for å gjenopprette den gode stemningen, «døm ikke så hardt om denne mannen. Mange syke i og omkring Kapernaum har ham å takke for at de ble friske. Dere er nettopp kommet hit; se på ham i kveld og senere, og trekk ikke forhastede slutninger.»

De to mennene merket at de skadet seg selv mer enn de gagnet saken med slike sinte utbrudd, og fortsatte: «Galileiske menn, kjære brødre, har dere ikke lest i Jobs bok: ‹Tenker dere på å refse meg for mine ord, og slå en fortvilet manns ord hen i været?› (Job 6,26). Det er nidkjærheten for folket vårt som har gjort oss harde – og folket trenger enhet nå mer enn noen gang.

Minner ikke navnet Tiberias på denne siden og Betsaida Julias på den andre siden av den vakre sjøen dere om at dere ikke lenger er herrer i deres eget land? En garnison av hedenske leiesoldater minner dere hardhendt om at dere er Herodes' tjenere, og at han er romernes tjener. Dere må tåle bildet av den romerske keiseren på gullmyntene deres, og hver kobbermynt som blir preget, bærer i det minste navnet hans. Skal vi, frie menns sønner, for alltid være slaver?

Nei! Våre lærere har sagt: ‹Mellom denne tiden og Messias' tid er det ingen annen forskjell enn fremmedherredømmet.› Når Messias kommer, skal han samle Israel under sine bannere, bryte åket fra dette ugudelige romerveldet og rense Israels land for hedenskapets styggedom – teatrene, hippodromene, sirkusene og bildene som nå finnes i slike mengder fra Jerusalem til Gadara og fra Kisrin (Cæsarea) til Beisan (Skytopolis).

Se nå bare på denne nasareeren, og svar: Kan han være Messias, slik kjetterne her i Kapernaum mener? Tenk dere en hjelm på hodet hans og et sverd i hånden hans! Det kan dere ikke. Han er ikke den som skal knuse Romas makt. I stedet for å samle folket splitter han det med sin nye lære, og i stedet for å føre det i krig mot verdensmakten forkynner han at en skal være tilfreds med slaveriet og lyde tyrannene.»

Slik omtrent lød talen til de to mennene; når den ene stanset, tok den andre over. En kunne ikke annet enn beundre den fedrelandsglade begeistringen og den åndelige nidkjærheten hos disse fariseerdisiplene når en sammenlignet dem med den krypende lydigheten hos de romervennlige og herodianerne, som brukte tiden til egen vinning, og med essenerne, som levde et tilbaketrukket drømmeliv.

Men da de så seg rundt, spente på hvilket svar de ville få, var hele selskapet grepet av en nysgjerrighet som rev dem med seg.

Ute på gaten foran huset ble det et høyt bråk. De hørte trinnene til folk som skyndte seg forbi, og gjennom larmen av mange stemmer nådde ordene inn over hagemuren: «Han kommer! Sjøveien! Der borte, fra Magdala-siden!»

«Mine ærede gjester,» sa husets herre og reiste seg, «vil dere se ham, så følg meg. Kommer han sjøveien, går han forbi like ved oss.»

Hele selskapet skyndte seg etter husets herre, som dratt av en magnet. De stilte seg under *alkit*, en overdekket, åpen hall på en forhøyning som var kastet opp i hjørnet av hagen. Derfra hadde de vid utsikt over vannet.

Det varte ikke lenge før de som var samlet der oppe på høyden, fikk se et storslått syn. Til dem gjaldt det ordet som de ennå ikke kunne verdsette: «Salige er de øynene som ser det dere ser!» (Luk 10,23). Men også vi roser oss av den nåden som er gitt oss: Vi kan se for oss det de så, og skue det med sjelens øyne.

Båten som gled forbi, bar Jesus og de fire eldste apostlene. Peter og Andreas hadde ventet på ham ute på sjøen med båten sin, og Jakob og Johannes hadde skyndt seg dit fra Betsaida.

Bak ved roret satt Peter med verdig mine; den røpet hvor stolt han var over å få være vert for ham som satt foran ham. Andreas og Jakob satt på framtoftene med blikket festet på Jesus og kløvde de stille bølgene med årene, så båten fløy av sted som om den hadde vinger, enda den ikke hadde seil. På midttofta satt Jesus, og ved hans venstre side den disippelen han elsket. Jesus holdt Johannes' høyre hånd i sin høyre og trykket den mot sitt hjerte, og Johannes kjente hjertet hans slå og var sunket ned i en dyp og salig betraktning.

Og han selv – hvordan så han ut, han som ingen penn kan skildre? Ungdom og manndom, mildhet og styrke, ubrutt kraft og navnløse lidelser, opphøyd majestet og stille ydmykhet – alt dette var forent på en underfull måte i ansiktet og holdningen hans. Himmel og jord var forenet i ham: Det himmelske lyset trengte gjennom det jordiske, og det jordiske dempet kraften i det himmelske lyset.

Han så annerledes ut enn han hadde gjort om dagen. Han var ikke bøyd og så ikke ned foran seg, men med løftet hode og glad ansikt så han seg omkring. Han satt som en konge i sin kongelige båt, og de mange båtene som fulgte etter, så ut som hans flåte.

Han elsket kvelden mer enn alle dagens andre timer. Denne kvelden så han med tilfredshet tilbake på dagens gjerning, som hans himmelske Far hadde gitt ham å gjøre. Han var skilt fra verden og likevel synlig for hele verden i sin menighet, som her var representert ved de to brødreparene blant apostlene. Han kjente en forsmak av den sabbaten han skulle gå inn til når hans gjerning var fullført.

Noen av aftensolens stråler syntes å ha glemt å gå ned, for heller å forsvinne i glansen fra ansiktet hans. Som for å se ham steg fullmånen i purpurglød opp bak de brune åsene på den andre siden. En mild kveldsbris blåste opp, som for å kjøle Herrens panne. Sjøen hevet og senket seg i en høytidelig, rytmisk takt, og bølgene som lekte omkring båten hans, kastet glitrende diamanter mot ham. Det var et overveldende syn.

Da båten gled forbi hagen, gjorde Peter Jesus oppmerksom på tilskuerne i paviljongen. Han så opp med et nådig smil.

Da ropte en ung mann blant gjestene i hagen: «*Elaha de-Jisrael, den malka Mesjikha!*» (Ved Israels Gud, dette er kong Messias!) Og den gamle mannen satte seglet på ropet med de fast uttalte ordene: «*Ihu nihu*» (Det er ham). Da trakk de to jerusalemittene så mange av gjestene som de kunne, med seg ned og ropte: «Vend øynene bort! Ve dere! Dere er under en trollmanns makt!»

På sørsiden lå landingsplassen for båtene som fraktet tømmer fra høysletten Golan på østsiden av sjøen. Dit rodde de båten med Jesus. Den skjøt raskt forbi havnen i Kapernaum og langs hele byen. Da den kom fram, var det bare noen få mennesker der, og de syntes ikke å ha noe annet ærend enn å se på tømmeret og veden som var lagt opp der.

Men det var et lykkelig tilfelle at båten med den syke kvinnen fra Magdala lå nettopp her. Bare med den største møye fikk moren henne til å slutte å rope.

«Herre,» sa Johannes, «her venter det deg alt en gjerning.»

«Hvordan det enn er,» svarte Jesus, «jeg må gjøre hans gjerninger som har sendt meg. Natten kommer da ingen kan arbeide» (Joh 9,4).

Knapt hadde kvinnen fått øye på ham før hun kjente ham igjen – han var ikke til å ta feil av – og ropte med hjerteskjærende ord: «Å Jesus, vår lærer og hjelper, du den Barmhjertigstes sendebud, hjelp mitt stakkars barn! For Den Hellige – lovet være han – har hørt min bønn: Vi har funnet deg, og du har funnet oss.»

Da styrte Peter båten med hjelp av de to andre, som bare lot årene streife vannet, slik at den la seg tett inntil siden på den andre båten. Jesus reiste seg, og kvinnen falt på kne. Den syke prøvde av all kraft å komme seg opp og kaste seg på hodet over den andre ripen og ut i vannet. Båtføreren og Johannes, som hadde hoppet ut i vannet, grep henne i armene, og moren klamret seg fortvilet til de lange hårfletene til barnet sitt og gjemte ansiktet i dem.

Tårene hennes holdt opp å renne; tankene sto stille i denne avgjørende timen. Hele sjelen hennes var oppslukt av bønn, enda hun ikke sa et ord.

«Hvor er disse folkene fra?» spurte Jesus båtføreren. Da han hørte at de var fra Magdala, sa han til disiplene sine: «Ve dette Magdala! Det skal bli til ruiner for sin utukts skyld. Alle de rike skattene det fører opp til Jerusalem, skal ikke hjelpe det. For som profeten

sier: ‹Av horelønn har hun samlet dem, og til horelønn skal de igjen bli› (Mika 1,7).»

Så sa han: «Vend ansiktet hennes mot meg, så jeg kan se det!»

Det var vanskelig, for den syke bøyde hodet så nær vannet hun kunne. Men til slutt lyktes det Johannes med milde ord. Han hadde vendt seg til moren og stille spurt hva datteren het.

«Maria,» sa han, «vil du alltid være i de onde åndenes makt? Se, han som er de onde åndenes overmann, er her foran deg. Se på ham, så blir du helbredet! Vi ber alle for deg, slik vår lærer Moses – fred være med ham – ba for sin søster: ‹Å Gud, helbred henne!› (4 Mos 12,13). Gjør ikke vår bønn til skamme! Nå er tiden da du kan gjøre deg selv og din mor lykkelige.»

Disse ordene virket.

Hun lot dem løfte hodet hennes og vende ansiktet mot Jesus. Da hun så ham, ble hele kroppen hennes kastet i voldsomme krampetrekninger, så båten begynte å gynge, og hun utstøtte smerteskrik som gikk gjennom marg og bein og hørtes langt ut over sjøen.

Men Jesus holdt blikket festet på hennes. Han så tvers gjennom henne og inn i hjertets innerste, og med sitt brennende blikk smeltet han den sjufoldige lenken som holdt sjelen hennes fanget. Den rasende kvinnen ble stille, og det var ikke lenger nødvendig å holde henne. Uroen la seg, trekningene i ansiktet og det flakkende i øynene forsvant, og en tung svette perlet fra pannen og blandet seg med tårene som strømmet fra øynene hennes.

Moren gjorde plass for henne, og hun sank ned der moren til nå hadde ligget på kne, og ropte med dempet, skjelvende stemme til Jesus: «Å Herre, jeg er en stor synder. Står omvendelsens dør fremdeles åpen for meg?»

«Vær ved godt mot, min datter,» svarte han. «Gud har ikke behag i den ugudeliges død (Esek 33,11). Du har vært en bolig for onde ånder; bli nå et tempel for den levende Gud!»

Moren ropte til ham:

«Å takk, du Israels trøster!» Men han avbrøt henne: «Dra nå raskt tilbake til Magdala, og snakk ikke mye om det som har hendt. Men takk Gud i det stille.»

Johannes gikk tilbake i båten til Jesus, og snart seilte den andre båten bort. De to kvinnene satt på midttofta. Maria Magdalena om-

favnet moren i takknemlighet, og de to satt sammen i taushet og så som fjetret mot Jesus, til stranden som stadig vek tilbake mot vest, skjulte ham for dem.

Da båten med kvinnene var borte, bandt Peter sin båt til den pælen der den andre hadde ligget fortøyd. Men Jesus var fordypet i tanker og ble sittende i båten uten å se seg om. Også disiplene ble hos ham; av ærefrykt for ham våget de ikke foreslå at han skulle gå i land.

I mellomtiden kom folket i Kapernaum strømmende – menn, kvinner og barn. Blant dem var også soldater fra garnisonen, som Herodes' og romernes styre hadde lagt dit. Og der var mange fremmede ansikter: folk som var kommet over land helt fra Syria, Dekapolis og Nord-Galilea, og som hadde nådd fram samme ettermiddag. Et lykkelig tilfelle hadde også ført hit mange som var kommet fra Tiberias over fjellveien langs sjøen og så hadde fulgt denne veien langs stranden – den måtte de gå for å komme til Kapernaum. Fra tollboden til Matteus, som alt på denne tiden var grepet av Jesu lære, kom en flokk venner som hadde tatt inn der, for å speide etter en god anledning til å se Jesus.

Da plassen var full, sa Peter lavt og skjulte utålmodigheten bak ordene: «*Marana we-rabbana* (vår Herre og mester), folket er samlet og venter på deg.»

Da reiste Jesus seg. Peter tok en planke og la en bro fra båten til land. Selv skyndte han seg over først for å gjøre den stødig og skaffe plass til å gå i land, for her sto folk tett i tett på stranden. Nå gikk Jesus ut av båten, og de tre andre disiplene fulgte etter.

Da han var kommet i land, sa han: «Simon Kefas» – slik tiltalte han ham når han trengte hans trofaste og handlekraftige hjelp i Guds rikes saker – «jeg har valgt den palmen der borte som stedet der jeg vil tale til forsamlingen.»

Men det var vanskelig å komme dit. De som hadde stilt seg nærmest båtene, var for det meste syke, og dem hadde de andre av medlidenhet sluppet fram. Knapt hadde Jesus satt foten på land før rop om hjelp på mange slags mål og ulike hilsener lød mot ham: «Rabbi!» «Rabbuni!» «Guds Hellige!» «Davids sønn!» «Guds Sønn!» – det ene ropet om det andre.

Jesus vinket dem bort med hendene og sa: «Avbryt meg ikke! Denne kvelden er ikke viet til å helbrede legemlige plager (Matt 8,16),

men til at dere skal høre livets ord for sjelen.» Likevel trengte de seg inn på ham for i det minste å få røre ved ham (Mark 3,10).

Disiplene roet folket, hver på sin måte, med vennlige ord. Da han til slutt med deres hjelp hadde banet seg vei fram til treet, gav han folket tegn til å sette seg. Det var ingen høy palme, men en forsømt og forkrøplet en; likevel gav den litt skygge. Forhøyningen i terrenget der han sto, var riktignok liten, men da folkemengden hadde satt seg i rekker rundt ham, ble den ganske merkbar. Kvinnene og barna hadde så langt det rakk slått seg ned på tømmeret som lå omkring.

Skal vi nå tenke oss at Jesus sto da han talte til forsamlingen? Det ville stride mot beretningene i evangeliene, og det er særlig fra dem vi henter hovedtrekkene i bildet vårt. Da han holdt Bergprekenen, satt han. Den stiller hovedlinjene i det messianske riket opp mot grunntankene i loven fra Sinai, og i den formen den har hos Matteus, er den et mønster for hvordan han forkynte.

Dette er riktig gjengitt i det gamle tyske evangeliediktet *Heliand*: «Og stille satt han og så lenge på dem, mild i sinnet og nådig i hjertet. Og da han åpnet sin hellige munn, strømmet herlige ord ut fra den.»

Når Lukas sier at han gikk ned fra fjelltoppen og ble stående på en slette (Luk 6,17), betyr det at han stanset på et slikt sted – nemlig ved å sette seg. Det saleformede fjellet Karn Hattin, som vanligvis regnes for saligprisningenes fjell, har to topper eller horn, og terrassene under den østlige toppen gjør det i hvert fall lett å se dette for seg.

I synagogen i Nasaret står Jesus riktignok når han leser *haftara*, profetavsnittet for sabbaten. Men når bokrullen er lukket og gitt til *sjammasj*, tjeneren (Luk 4,20), holder han sin tale, sin *derasja*, sittende – slik den faste predikanten i synagogen, *darsjan*, vanligvis satt. Ved siden av ham sto *amora*, hjelperen hans, som skulle tolke det som ble sagt for menigheten, eller gjenta det med høy røst; derfor ble han også kalt *meturgeman*, tolk.

Også i templet i Jerusalem satt Jesus når han lærte (Joh 8,2). Én gang, på den sjuende dagen i løvhyttefesten, sto han i templet og knyttet tankene sine til den hellige skikken med å hente vann fra Siloa-dammen og helle det ut over alteret. Da ropte han ut til folket: «Om noen tørster, han komme til meg og drikke!» (Joh 7,37). Men det må forstås som et rop inn i festlarmen, ikke som en offentlig tale.

Før han mettet de fem tusen og de fire tusen, ser vi ham sitte oppe på fjellet (Joh 6,3; Matt 15,29). De tre evangelistene hvis bøker kalles de synoptiske evangeliene fordi de har samme slags oppbygning, gir oss en sammenhengende rekke lignelser som et bilde av hvordan Herren lærte i lignelser. Der sitter han ved Galileasjøen (Matt 13,1). Og da folket trengte seg inn på ham, steg han i Simons båt og ba ham legge litt ut fra land, og så lærte han folket som sto på stranden, fra båten (Luk 5,3; Mark 4,1).

Også i Kapernaum finner vi ham sittende. Han satte seg og kalte de tolv til seg (Mark 9,35), tok et barn som var kommet dit, i armene og lærte dem om barnlige hjerter og barnlig kjærlighet. Og da hans mor og hans brødre besøkte ham i Kapernaum, var han i huset, og folk satt omkring ham (Mark 3,32).

Det er et lignende bilde som hos Esekiel, da profeten i det babylonske eksilet satt i huset sitt i Tel-Abib, og Israels eldste satt foran ham for å høre Herrens ord (Esek 3,15; 8,1; 14,1; 20,1). Ifølge talmudisk overlevering satt lærerne fra Moses' tid av, mens tilhørerne sto (2 Mos 18,13 ff.). Først fra rabbi Gamaliels dager – altså ennå før Jerusalems ødeleggelse – satt også folket, fordi kreftene ble svakere. Vi ville derfor ta feil om vi tenkte oss at Jesus sto da han talte til forsamlingen.

Under denne ensomme palmen lå en naturlig klippe. Der hadde han ofte sittet for å gi seg hen til stille betraktning i skyggen av treet eller la øynene hvile på sjøen. Akademiet i Jabne (Jamnia) var bygd i form av en hippodrom, og rabbi Eleasar ben Asarja, som ble satt til patriark etter Jerusalems ødeleggelse, holdt sine foredrag sittende på en vanlig stein. Det var altså ikke noe uvanlig at Jesus, den uvanlige rabbien, denne gangen satte seg på klippen og gjorde den til prekestolen sin.

Hvordan begynte han? spør vi videre. Hvordan tiltalte han forsamlingen? Evangeliene gir oss ingen direkte opplysning om det, for de er mer opptatt av innholdet i Jesu taler enn av formen. Heller ikke det han sier til apostlene i de fire evangeliene, begynner med noen egen tiltale. Og av de mange talene han holdt til folket eller til en større krets av disipler, har vi bare én – Bergprekenen (Matt 5,1 ff.; Luk 6,20) – og den begynner med saligprisninger og gir ikke rom for noen formell innledning.

Andre steder hører vi ham tiltale Korasin, Betsaida og Kapernaum, som han roper sitt ve over; fariseerne og de skriftlærde, som han river hyklerimasken av med sitt åttefoldige ve; og Jerusalem, profetmordersken, som han under tårer forutsier en forferdelig dom over – en dom hun selv hadde ført over seg ved å forkaste frelsen. Men med hvilke ord han åpnet talene sine til folket som samlet seg om ham i synagogene, i Jerusalem og ute på landet, får vi ikke vite. Vi må derfor prøve å finne det ut av andre kilder.

Når han tiltalte kvinnene i Jerusalem, som fulgte ham gråtende og klagende til korsfestelsesstedet, med ordene «Jerusalems døtre!» (*benot Jerusjalajim*, Luk 23,28), har han trolig tiltalt en forsamling av for det meste menn med «Israels sønner!» (*bene Jisrael*). Det er desto mer sannsynlig fordi han gjerne kalte folket sitt ved det navnet som peker på kallet deres som Guds barn, nemlig Israel (Matt 8,10; 10,6.23 ff.). Bare én gang – i samtalen med den samaritanske kvinnen – kaller han dem jøder, og selv da ikke uten å gi jødene deres ære: «Frelsen kommer fra jødene» (Joh 4,22).

Hvilken særlig form tiltalen fikk når han talte til jødene i Galilea, i Judea eller i Jerusalem, kan vi lære av englenes ord: «Galileiske menn! Hvorfor står dere og ser opp mot himmelen?» (Apg 1,11). Når Herren på en kveld som den vi her skildrer, så ut over folket som var samlet omkring ham, tiltalte han dem trolig slik: «Israels sønner, galileiske menn!» (*bene Jisrael, anshe ha-Galil*).

Men når vi prøver å se for oss hvordan Kristus talte til folket, må vi ikke måle det med reglene i vår retorikk og homiletikk. Likesom han tok vårt kjøtt og blod på seg, men uten vår synd, slik viser han seg også i talene sine – tross deres nye og helt enestående innhold – å være et barn av et semittisk folk, og nærmere bestemt av det jødiske.

Den jafetittiske talemåten gjør ett punkt til midtpunkt. Fra det trekkes en tankesirkel, og innenfor sirkelen trekkes radier til alle kanter. Den semittiske talemåten derimot føyer linje til linje og punkt til punkt og nøyer seg med den indre samklangen i ånd og hensikt. Den skiller seg også fra vår ved at tanken søker å komme fra det rent abstrakte til noe konkret. Tanken kler seg i et bilde eller kommer til uttrykk i et eksempel eller en lignelse.

Den som kjenner Talmud eller Midrasj, vet at lignelsen er et grunnleggende kjennetegn ved den jødiske måten å lære på. Av denne

forkjærligheten for korte, slagkraftige setninger og billedtale følger naturlig at talene var korte.

Taleren må ikke gjøre talen lang, for ikke å trette tilhøreren; han må gi ham tid til å tenke. Hos lærere som ikke selv er redskaper for Guds åpenbaring, må alt som skal tas imot, hentes fra de anerkjente åpenbaringsskriftene. Derfor har alle disse talene det til felles at de dels går ut fra skriftord som grunnlag, dels munner ut i skriftord.

Ett eksempel kan være nok. En gammel tale som er bevart i et jødisk skrift, bygger på ordene «han har kledd meg i frelsens drakt» fra Jesaja 61, det kapitlet Jesus tok teksten sin fra i talen i synagogen i Nasaret. Den lyder slik: «Sju klesplagg har Den Hellige – lovet være han – tatt på seg og skal ta på seg fra verden ble skapt til den timen da han straffer hele det ugudelige Edom» (et billedlig uttrykk for Romerriket).

Da han skapte verden, kledde han seg i høyhet og herlighet, som det står: «Høyhet og herlighet har du ikledd deg» (Sal 104,1). Hver gang han tilgav Israels synder, kledde han seg i hvitt, for vi leser: «Hans klær var hvite som snø» (Dan 7,9). Når han straffer verdens folk, tar han på seg hevnens kledning, som det står: «Han kledde seg i hevnens klær og svøpte seg i nidkjærhet som i en ytterkappe» (Jes 59,17).

Det sjette klesplagget skal han ta på seg når Messias kommer. Da skal han kle seg i rettferdighetens drakt, for det står: «Han kledde seg i rettferdighet som en brynje, og frelsens hjelm satte han på sitt hode» (Jes 59,17). Det sjuende skal han ta på seg når han straffer Edom; da skal han kle seg i *adom*, det vil si rødt, for det står: «Hvorfor er din kledning så rød?» (Jes 63,2).

Men den kledningen han skal gi Messias, skal skinne fra den ene enden av jorden til den andre, for det står: «lik brudgommen, som setter på seg en lue prektig som prestens» (Jes 61,10). Og israelittene skal få del i hans lys og si: «Salig den timen da Messias kommer! Salig det morsliv han skal komme fra! Salige hans samtidige, som får se ham med egne øyne! Salig det øye som blir æret med å se ham! For når han åpner sine lepper, er det velsignelse og fred.

Hans tale beveger åndene; tankene i hans hjerte er tillit og glede; ordet fra hans tunge er tilgivelse og nåde; hans bønn er offerets søte røkelse; hans påkallelser er hellighet og renhet. Å, hvor salig er Israel,

som slikt er beredt for!» For det står: «Hvor stor din godhet er, som du har gjemt til dem som frykter deg» (Sal 31,20).

Dette bildet av Messias er som et speilbilde av Jesu skikkelse, som et ekko av evangeliet. Da disiplene på forklarelsens fjell fikk en forsmak av den herligheten som skal komme, manglet heller ikke det skinnende hvite lyset fra klærne hans (Matt 17,2). Men nå, mens han satt på klippen under palmen, var klærne hans riktignok rene og utsøkte, men på ingen måte fornemme eller iøynefallende.

På hodet bar han en hvit *sudar*, et hodeklede som var festet under haken med en snor og hang ned bak over skuldrene og over kjortelen, som dekket kroppen ned til hendene og føttene. Han hadde en blå *tallit*, en kappe med blåhvite dusker i de fire hjørnene, kastet om seg slik at den grå- og rødstripete kjortelen bare kunne ses her og der. Bare nå og da kom føttene til syne, med sandalene bundet under.

Det sier seg selv at han som var rik, men ble fattig for vår skyld (2 Kor 8,9), ikke kledde seg i ekte purpur. Heller ikke i skarlagen: Den prangende røde fargen strider mot det profeten har forutsagt, at han ikke skal skrike og ikke rope, og ikke la sin røst høre på gaten (Jes 42,2). Det var i en slik prangende kledning Herodes Antipas sendte ham tilbake til Pilatus for å spotte ham (Luk 23,11).

Heller ikke var han kledd i hvitt, for på forklarelsens fjell ble klærne hans hvite som snø og hvite som lyset; de var altså ikke hvite, men farget. Heller ikke var han kledd i svart, for sitt første tegn gjorde han i et bryllup. Svart var drakten til dem som sørget, til de anklagede og de bannlyste, og den var så lite vanlig at helt svarte sko ble regnet som ujødiske. Gult eller grønt kan en heller ikke tenke på, for ingen steder nevner de gamle kildene om jødisk liv disse to fargene på klær med sikkerhet. Vi står derfor nesten nødvendigvis igjen med blått og rødt.

Blått var vanlig som farge på ytterkappen. Fargen på Herrens klær var ikke overlatt til tilfeldighetene, og det er naturlig å tenke seg at han foretrakk den vanlige blåfargen – himmelens farge, som Guds lov hadde helliget. Kjortelen kan også ha vært blå, men ingen farge passer bedre for himmelens kommende konge enn den milde røde. Han viste ikke fram sin himmelske opprinnelse eller sin kongeverdighet, men han fornektet dem heller ikke.

Når da en berømt maler på bildet av Kristus som bærer korset, gir ham en blå ytterkappe og en rød kjortel, er det helt i samsvar med Jesu

sinn og med hans kall og verk. For blodet er rødt, og himmelen med sine gjennomsiktige, grenseløse dyp er blå. Den kjærligheten som ofrer seg selv, er rød; nådepakten som denne nåden besegler, er blå. Hans vei var rød – blodrød; himmelblått var målet for veien. Korset var stigen hans opp til safirtronen, og kledningen til den kongelige Herren er farget av purpuret i hans blod. Som Skriften sier: «For å oppnå den gleden som ventet ham, led han tålmodig korset, uten å akte vanæren, og har nå satt seg på høyre side av Guds trone» (Hebr 12,2).

Da Jesus hadde satt seg der under palmen og latt blikket gli over forsamlingen, ble folkemengden stadig stillere, til en bare hørte bølgene som brøt stille mot stranden. Han begynte talen med ordene «*Bene Jisrael, anshe ha-Galil*». Han talte ikke med stor, det vil si høy røst. Det står at han gjorde det bare to ganger: da han kalte Lasarus ut av graven (Joh 11,43), og da han klaget på korset (Matt 27,46).

Men i dette oppfylte han det bildet Jesaja gav av Herrens tjener, han som ikke skulle rope, og hvis røst ikke skulle høres på gaten – det vil si: Han skal ikke rope for å vinne offentlig oppmerksomhet og bifall.

Stemmen hans var ren, gjennomtrengende, avmålt og melodisk. Den lød som tonene fra en sølvklokke gjennom forsamlingen fra den ene enden til den andre, og det var umulig ikke å bli grepet av den. Hele hans sjels kraft var samlet i ordene, og de satte strengene i sjelene omkring ham i bevegelse.

Den som ikke med vilje sto imot, måtte si: «Mitt indre bruste som en sitar» (jf. Jes 16,11).

Han satt på steinen under palmen. Til høyre og venstre for ham sto Simon og Andreas, Jonas sønner, og Jakob og Johannes, Sebedeus' sønner. Folkemengden satt tett inntil føttene hans.

«Israels sønner, galileiske menn,» begynte han, «tidens mål er fullt, og Guds rike er kommet nær. Omvend dere og tro på evangeliet! Moses, deres lærer – fred være med ham – har sagt at Herren skal reise opp en profet som ham, og ham skal dere høre på, og den som ikke vil høre på denne profeten, skal dø. Amen, jeg sier dere: Den som tror på meg, har evig liv. Ingen kjenner Faderen uten Sønnen, og ingen kjenner Sønnen uten Faderen, og den som Sønnen vil åpenbare det for.»

Så fortsatte han med hevet røst: «Kom til meg, alle som strever og har tungt å bære, og jeg vil gi dere hvile! Ta mitt åk på dere og lær av meg, for jeg er nedbøyd og ydmyk av hjertet. Så skal dere finne hvile for deres sjeler. For mitt åk er gagnlig, og min byrde er lett.»

Og til slutt sa han: «Ta himlenes rikes åk på dere, for himlenes rike er oppfyllelsen av loven og profetene. Gi opp det som er minst verdt, så dere kan vinne det som er mest verdt. Bli kloke pengevekslere, som setter den hellige mynten høyere enn den vanlige, og høyere enn alt den ene, uvurderlige perlen. Den som har ører å høre med, han høre!»

Vi må knytte slike taler til talerens person for å kunne måle hvor sterkt inntrykket var. Slike ord trengte inn i hjertene til tilhørerne som spyd eller nagler. Ikke så få av Jesu ord finnes i Talmud og Midrasj, satt i omløp av jødekristne – enten uten navn eller tillagt en annen.

Men mange av Herrens ord har ingen sidestykker og ingen etterligninger. Ordene han så ofte brukte for å vekke tilhørerne til ettertanke: «Den som har ører å høre med, han høre!», er helt hans egne. Og ordet «amen» (sannelig) brukt i begynnelsen av en setning for å gi den ettertrykk – på landets språk lød det *amen amena lekhon*, «amen, jeg sier dere» – er ukjent i hele den jødiske litteraturen.

Dette amen i begynnelsen av setningen er en egen bekreftende måte å tale på hos Jesus, så karakteristisk at Johannes i Åpenbaringen ut fra det kaller ham «Amen, det trofaste og sannferdige vitne» (Åp 3,14).

I mellomtiden var de siste restene av aftenrøden borte fra himmelranden. Fullmånen var alt steget så høyt over fjellene på den andre siden av sjøen at hele dens gylne glans speilet seg i vannet. På denne siden så aftenstjernen smilende ned, som om den var født av aftenrøden, og en forfriskende bris satte palmebladene i bevegelse. Den sene kvelden gikk over i nattens første vakt.

Jesus reiste seg. Det hendte at han plutselig forsvant fra folkemengden (Matt 13,36), men denne gangen sendte han dem bort med formaningsord og en fredshilsen (Matt 14,23). Da han løftet hendene for å velsigne dem (Luk 24,50), falt blikket hans på moren. Da de siste ordene var sagt, vendte han seg til venstre og hvisket til Johannes og Jakob: «Ta dere av min mor.» Så forsvant han mot sør, oppover

en steinete og gjengrodd sti til en høyde som skrånet jevnt ned mot vannkanten.

Han elsket ensomheten på fjellet. Mange av toppene i Galilea og Perea var steder han kunne trekke seg tilbake til for å be, og slik ble de innviet som et *Betel*, et «Guds hus». Først da han var kommet opp på toppen og verdens uro lå for føttene hans, kjente han den hvilen som kommer når dagens gjerning er fullført.

Uten å stenge seg ute fra verden omkring var han helt oppslukt i bønn og holdt sabbat i sin sjel. Blikket hans gled over land og sjø, omfattet alt med hans kjærlighet og hvilte over stedene rundt med fredshilsener. Han kjente seg som midtpunktet i en hel verden og sendte sin medfølelse i fullt mål ut til alle kanter. Han bredte ut armene, trykket verden til sitt bryst, falt ned med den for Gud og bar den fram som et offer for Herren – som ved sitt hjerteblod.

Snart bøyde han pannen mot jorden, og håret hans la seg over den som et beskyttende slør. Snart reiste han seg med møye og strakte seg høyere og høyere mot himmelen, som om han ble større enn sin naturlige skikkelse.

Han talte, tidde og talte igjen. Bønnen hans var en samtale med Gud. Stemmen var lav, mer hviskende enn klar. Men til slutt lød den som et jubel- og seiersrop, så fjellklippene sendte den tilbake. Naturen omkring, som til nå hadde ligget i dødsens stillhet, våknet, som om dagen var brutt fram midt på natten. Sikadene overdøvet hverandre, og fuglene sang om kapp. Tretoppene nikket og suste i vinden. Bekken begynte å sildre livligere, som om den hadde kommet over en hindring på veien. Og bølgene på Genesaretsjøen sprang over hverandre for å nå den vestlige stranden, og slo med tordenrøst mot strendene ved Kapernaum og Tiberias.

Men den gåtefulle bedende mannen lå stille på sitt ansikt, overveldet av glede. Da han hadde reist seg, gikk han med raske skritt ned til byen, som nå lå i dyp søvn. Der åpnet Peters svigermor døren da han banket på.

«Så sent igjen, Herre!» sa hun og så ham inn i øynene og fikk en stille hilsen fra dem. Hun gikk foran ham med et lys til kammeret hans. Der kastet han seg på leiet uten å kle av seg og sank straks i dyp søvn. Hans siste tanker dvelte ved Guds vilje; han hvilte i Guds kjærlighet, og Guds fred tok imot ham.

Om Franz Delitzsch

1813–1890

Franz Delitzsch (1813–1890) var en tysk luthersk teolog og sin tids fremste kristne kjenner av hebraisk og jødisk litteratur. Han ble født i Leipzig og ble omvendt som student. Han var professor i Rostock, Erlangen og fra 1867 i Leipzig, og hørte til den bekjennelsestro Erlangenskolen. Sammen med C. F. Keil skrev han det store kommentarverket til Det gamle testamente. Salmene, Job, Ordspråkene, Høysangen, Forkynneren og Jesaja er hans.

Delitzsch viet livet til misjonen blant jødene. Han oversatte Det nye testamente til hebraisk (1877), en oversettelse som fortsatt er i bruk, og grunnla Institutum Judaicum i Leipzig. I små bøker som «En dag i Kapernaum» og «Håndverkerliv på Kristi tid» brukte han kunnskapen sin om den jødiske verden til å male Jesu liv og tid levende for vanlige lesere.

Mot slutten av livet ga Delitzsch delvis etter for bibelkritikken i sin tid. I de siste utgavene av kommentarene til 1. Mosebok (1887) og Jesaja (1889) godtok han blant annet tanken om flere kilder i Mosebøkene og om en annen forfatter enn Jesaja til siste del av Jesajaboka. Derfor bygger utgivelsene her på Gamle stier på de tidligere utgavene og bøkene hans, der han står fast på Skriftens troverdighet.

Ordforklaringer

Josefus – Flavius Josefus (ca. 37–100 e.Kr.) var en jødisk historieskriver av prestelig slekt i Jerusalem. Under opprøret mot Roma (66–70 e.Kr.) ledet han de jødiske styrkene i Galilea, men ble tatt til fange. Han kom senere i tjeneste hos keiser Vespasian og skrev resten av livet i Roma. To av verkene hans er særlig viktige: «Den jødiske krig», om opprøret og Jerusalems ødeleggelse i år 70, og «Jødiske oldtidshistorier», om jødenes historie fra skapelsen til hans egen tid. Fortolkerne viser til dem med de latinske forkortelsene «Bell.» (Bellum Judaicum) og «Ant.» (Antiquitates). Josefus er den viktigste kilden utenom Bibelen til jødisk historie på Jesu og apostlenes tid. Han nevner blant andre Herodes-slekten, Pilatus, Johannes døperen og Jakob, «bror av Jesus, som ble kalt Kristus». Han skrev som jøde for et romersk publikum, og det han forteller, må derfor leses med et visst forbehold.